

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ**

Кафедра кримінального процесу

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни **«ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД ТА СУДОВИЙ
КОНТРОЛЬ НА ДОСУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ»**

для здобувачів вищої освіти 4
курсу ФПФОДР, що
навчаються на першому
(бакалаврському) рівні вищої
освіти

с

Дніпро – 2016

Конспект лекцій підготувала: **Рогальська В.В.** – доцент кафедри кримінального процесу, кандидат юридичних наук

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Лукашевич В.Г. - завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України.

Гмирко В.П. - доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету університету митної справи та фінансів, кандидат юридичних наук, доцент.

Конспект лекцій обговорений та схвалений на засіданні кафедри кримінального процесу
«13» 07. 2016 р., протокол № 23

ТЕМА № 1
ПОНЯТТЯ ТА ЗАВДАННЯ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ, СУДОВОГО
КОНТРОЛЮ НА ДОСУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ
(2 години)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ:

1. Прокурорський нагляд за додержанням законів під час досудового розслідування 5
2. Судовий контроль у кримінальному провадженні: поняття та значення 9

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процес України: Навч. посіб. / за ред. А. В. Молдован, С.М. Мельник. – К.: Центр учбової літератури: 2013. – 376 с.
2. Кримінальний процес України: підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило - Х: Право, 2013. – 824 с.
3. Збірка інформаційних матеріалів, які регулюють окремі питання кримінального провадження в Україні: [упоряд С.М. Алфьоров , С.М. Міщенко та інш.]; за заг.ред.В.І.Сліпченка.— К.: «Хай-Тек Прес».2013.—580 с.
4. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (Загальна частина) / Рожнова В.В., Савицький Д.О., Конюшенко Я.Ю. та ін. – К.: НАВС, 2012. – 280 с.
5. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (Особливача частина) / Хабло О.Ю., Степанов О.С., Климчук М.П. та ін. – К.: НАВС, 2012. – 200 с.
6. Збірник вірців процесуальних документів та коментарі до них: [С.М. Алфьоров, С.М. Міщенко, О.Ю. Татаров, В.І.Фаринник та ін.]; за заг. ред. В.І. Сліпченка. – Київ: ТОВ «АРТ-Дизайн», 2012. – 196 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. — Х.: Право, 2012. — Т. 1. — 768 с., Т. 2. — 664 с.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. — К.: Видавництво «Юстиніан», 2012. — 1224 с.
9. Прокурорський нагляд в Україні: Підручник для студентів юрид. спеціальностей вищих навч. закладів / І.Є. Марочкін, П.М. Каркач, Ю.М. Грошевий та ін.; за ред. проф. І.Є. Марочкіна, П.М. Каркача. – Х.: ТОВ «Одісей», 2006. – 240 с.
10. Джемрі Макбрайд Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес.— К.: «К.І.С.», 2010.— 576 с.
11. Попелюшко В.О. Мала судова реформа та захист прав громадян: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2006. – 236 с.
12. Тертишник В. Проблеми процесуальної формизації особи у кримінальному процесі / В. Тертишник // Підприємство, господарство і право. – 2003. – №8. – С. 99-103.

13. Удалова Л.Д., Гаюр І.Й. Накладення арешту на вклади, цінності та інше майно обвинуваченого: Навчальний посібник. – К: КНТ, 2012. – 168 с.
14. Яковець І.С. Взяття під варту та інші запобіжні заходи – що необхідно знати (як захистити свої права): Науково-практичний посібник для працівників правоохоронних органів та суду. – Х.: Видавець ФО-П Вапнярчук Н.М., 2007. – 40 с.
15. Басиста І.В. Прийняття і виконання рішень слідчого на стадії досудового розслідування: Монографія. – Івано-Франківськ: «Тіповіт», 2011. – 500 с.
16. Жиліна Л.С. Прокурорський нагляд за додержанням законів при провадженні слідчих дій: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Х., 1999. – 18 с.
17. Лобойко Л.М. Реформування кримінально-процесуального законодавства в Україні (2006-2011 роки). Частина 1. Загальні положення і досудове розслідування: монографія. – К.: Істина, 2012. – 288 с.
18. Назаров В.В. Конституційні права людини та їх обмеження у кримінальному процесі України: Монографія. – Х.: “Золота миля”, 2009. – 400 с.
19. Татаров О.Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС) [Текст]: [монографія] / Татаров О.Ю. — Донецьк: ТОВ «ВПІ Промінь», 2012. — 640 с.
20. Ткачук О.С. Судовий контроль за слідчими та оперативно-розшуковими діями // Вісник Верховного Суду України. - 2008. - № 3. - С. 35-38.
21. Туманянц А.Р. Судовий контроль за законністю і обґрунтованістю процесуальних рішень органів досудового слідства: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Х., 1998. – 16 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ:

Метою лекції є розкриття сутності поняття та завдань прокурорського нагляду та судового контролю на досудовому провадженні.

ВСТУП

Прокурорський нагляд, судовий контроль на досудовому провадженні відіграють дуже важливу роль у захисті, охороні прав і свобод людини і громадянина, що регламентуються Конституцією, міжнародно-правовими актами та законами України. Здійснюючи зазначені функції прокурор, слідчий суддя контролюють діяльність органів досудового розслідування. Саме тому у питаннях лекції ми будемо вести мову про такі важливі категорії як поняття та завдання прокурорського нагляду, судового контролю на досудовому провадженні.

1. ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНІВ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

1.1. Загальні положення та правова основа прокурорського нагляду за додержанням законів під час досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

Відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України прокурор, здійснюючи свої повноваження згідно з вимогами Кодексу, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові та інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення прокурора.

Аналізуючи процесуальний статус прокурора згідно з КПК України, слід пам'ятати, що участь прокурора у кримінальному процесі визначається насамперед закріпленими ст. 121 Конституції України фундаментальними положеннями щодо основних напрямків діяльності або функцій органів прокуратури України. Серед них, зокрема: підтримання державного обвинувачення в суді; нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Прокуратура України становить єдину систему, на яку відповідно до Конституції України та зазначеного вище Закону покладаються такі функції: підтримання державного обвинувачення в суді; представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом; нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Повноваження прокурора передбачені у ст. 36 КПК. Прокурор здійснює повноваження щодо застосування заходів кримінально-процесуального примусу, проведення окремих слідчих (розшукових) дій. При цьому, вказівки прокурора органам досудового розслідування, котрі є обов'язковим. Систематичне невиконання прокурорських вказівок тягне кримінальну відповідальність.

Поняття прокурорського нагляду не є легальним, тобто воно в кримінальному процесуальному законодавстві не визначено. Але аналіз норм дозволяє визначити зміст зазначеного поняття.

Прокурорський нагляд - різновид діяльності органів прокуратури, що здійснюється від імені Української держави з метою: встановлення стану дотримання Конституції України і законів, що діють на території України; застосування заходів до поновлення порушеної законності; притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності.

Прокурорський нагляд на досудовому провадженні – це діяльність прокурора по забезпеченню додержання законів органами досудового розслідування, що здійснюють кримінальне провадження відповідно до вимог чинного кримінального процесуального законодавства.

Прокурорський нагляд на досудовому провадженні здійснює прокурор, яким є Генеральний прокурор України, перший заступник, заступники Генерального прокурора України, їх старші помічники, помічники, прокурори Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, прокурори міст і районів, районів у містах, міжрайонні та спеціалізовані прокурори, їх перші заступники, заступники прокурорів, начальники головних управлінь, управлінь, відділів прокуратур, їх перші заступники, заступники, старші прокурори та прокурори прокуратур усіх рівнів, які діють у межах повноважень, визначених КПК.

1.2. Сутність та основні ознаки нагляду за додержанням законів під час досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

Другою концептуальною новелою КПК України 2012 року, що системно пов'язана з зазначеною вище, є визначена ч. 2 ст. 36 цього КПК основоположна норма про те, що прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

Досудове розслідування за ст. 3 КПК України визначається як стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Процесуальне керівництво прокурором досудовим розслідуванням вбачається як ефективний спосіб забезпечення законності дій та рішень органів досудового розслідування та реалізації визначених Конституцією України відповідних наглядових повноважень. Нагляд за додержанням законів у формі процесуального керівництва дозволяє прокурору за допомогою обов'язкових для виконання зазначеними органами вказівок, доручень, процесуальних дій та рішень безпосередньо спрямовувати хід та перебіг кримінального провадження на його досудових стадіях, цілеспрямовано впливати на результат діяльності органів досудового розслідування та виконання ними завдань кримінального судочинства, насамперед щодо захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування.

Здійснення нагляду за додержанням законів у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням полягає у тому, що прокурор, на відміну від суто наглядових повноважень, здійснює також діяльність, пов'язану із визначенням кола доказів та способів їх отримання у конкретному кримінальному провадженні, проведенням із зазначеною метою певних слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, а також забезпеченням при цьому законності дій слідчого.

Тож Кримінальний процесуальний кодекс України певним чином корегує реалізацію зазначеної вище конституційної функції прокурора щодо

нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно - розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство. Зміщуючи акцент із суто наглядової діяльності прокурора на безпосереднє керівництво процесуальною діяльністю органу досудового розслідування щодо проведення слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у кримінальному провадженні, КПК України 2012 року істотно посилює статус прокурора саме як сторони кримінального провадження з боку обвинувачення.

Безперечно, зазначена норма також суттєво впливає на загальну спрямованість, конкретний зміст та характер повноважень прокурора у кримінальному провадженні.

За змістом відповідних статей чинного КПК України прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, перебуває вже «поруч і разом зі слідчим». Прокурор у такому разі безпосередньо керує діями органу досудового розслідування щодо проведення певних процесуальних або слідчих дій, бере активну участь у проведенні будь-якої процесуальної, слідчої дії або сам проводить їх.

Здійснюючи процесуальне керівництво, прокурор безпосередньо несе відповідальність за своєчасність та законність прийняття органами досудового розслідування процесуальних рішень, а також проведення слідчих дій, спрямованих на встановлення та перевірку доказів у кримінальному провадженні, отримання таких доказів з підстав та у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, дотримання правил їх належності та допустимості. Порушення встановленого законом порядку проведення слідчих дій та отримання за їх результатами доказів, наявність недопустимих доказів негативно впливає на можливість їх використання прокурором під час судового розгляду, звужує доказову базу прокурора у процесі як сторони кримінального провадження.

1.3. Повноваження прокурора при здійсненні нагляду за додержанням законів у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

За КПК України 2012 року саме прокурор (як виняток – слідчий за погодженням з прокурором), реалізуючи свої повноваження щодо процесуального керівництва досудовим розслідуванням складає та в день складання вручає особі письмове повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. Перед цим прокурор самостійно оцінює наявність відповідних підстав для письмового повідомлення про підозру, тобто: законність затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; законність обрання до особи одного з передбачених цим Кодексом запобіжних заходів; наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення (ст. 276 КПК України 2012 року).

Відповідно до ст. 283 цього КПК України прокурор після повідомлення особі про підозру зобов'язаний у найкоротший строк здійснити одну з таких дій: закрити кримінальне провадження; звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності; звернутися до суду з

обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Відомості про закінчення досудового розслідування вносяться прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Саме прокурор, здійснюючи свої повноваження, за наявності визначених ст. 284 КПК України 2012 року підстав закриває кримінальне провадження під час досудового розслідування, приймаючи відповідну постанову. Виключенням з цієї норми є можливість слідчого приймати постанову про закриття кримінального провадження у разі встановлення відсутності події кримінального правопорушення, встановлення відсутності в діянні складу кримінального правопорушення або набрання чинності закону, яким скасовується кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою, якщо в кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялося про підозру.

У всіх інших випадках, за наявності підстав, передбачених зазначеною статтею КПК України, рішення про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного приймає виключно прокурор.

Стосовно постанов слідчого про закриття кримінального провадження прокурор протягом двадцяти днів з моменту отримання копії такої постанови має право її скасувати у зв'язку з незаконністю чи необґрунтованістю. Вказана постанова слідчого може бути скасована прокурором і за скаргою заявника, потерпілого, якщо така скарга подана протягом десяти днів з моменту отримання заявником, потерпілим копії постанови.

Таким чином, відповідно до КПК України 2012 року прокурор наділений виключними повноваженнями владно-розпорядчого характеру 9 щодо прийняття основних, ключових рішень на досудових стадіях кримінального провадження.

Показовим прикладом, що ілюструє націленість нового кримінального процесуального закону на забезпечення загальнообов'язкового (імперативного) характеру повноважень прокурора щодо процесуального керівництва досудовим розслідуванням, є передбачений КПК України порядок оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності прокурора. Так, скарга слідчого на рішення, дію чи бездіяльність прокурора повинна подаватися в письмовій формі не пізніше трьох днів з моменту прийняття або вчинення оскаржуваних рішення, дії чи бездіяльності. При цьому скарга слідчого подається до прокуратури вищого рівня щодо прокуратури, в якій обіймає посаду прокурор, рішення, дія чи бездіяльність якого оскаржується. Оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності прокурора не зупиняє їх виконання. Рішення службової особи органу прокуратури вищого рівня за наслідками розгляду скарги є остаточним і не підлягає оскарженню до суду, інших органів державної влади, їх посадових чи службових осіб (статті 312, 313 КПК України 2012 року).

Аналізуючи повноваження прокурора, передбачені ст. 36 та деякими іншими статтями КПК України, слід зауважити що прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, уповноважений: починати досудове розслідування; мати повний доступ до матеріалів,

документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування; доручати органу досудового розслідування проведення досудового розслідування; доручати слідчому, органу досудового розслідування, відповідним оперативним підрозділам проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а за потреби особисто проводити слідчі (розшукові) дії; скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих; приймати 10 процесуальні рішення, у тому числі щодо продовження строків досудового розслідування; погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій чи самостійно подавати слідчому судді такі клопотання; повідомляти особі про підозру; затверджувати чи відмовляти у затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, вносити зміни до складеного слідчим обвинувального акта чи зазначених клопотань, самостійно складати обвинувальний акт чи зазначені клопотання; звертатися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності; використовувати інші повноваження у випадках та у порядку, передбаченому Кодексом.

Керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані виконувати доручення та вказівки прокурора, а оперативні підрозділи – доручення прокурора, які надаються у письмовій формі. Невиконання законних вказівок та доручень прокурора, наданих у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом, тягне за собою передбачену законом відповідальність (ч. 3 ст. 39, ч. 5 ст. 40 КПК України).

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ:

1. Прокурорський нагляд на досудовому провадженні – це діяльність прокурора по забезпеченню додержання законів органами досудового розслідування, що здійснюють кримінальне провадження відповідно до вимог чинного кримінального процесуального законодавства.

2. Завдання прокурорського нагляду на досудовому провадженні є: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень; охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження; забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування; контроль за застосуванням процесуального примусу та належної правової процедури.

2. СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ ТА ЗНАЧЕННЯ

Судовий контроль у кримінальному провадженні являє собою окремий напрямок діяльності суду, яка здійснюється під час досудового розслідування слідчим суддею. Його сутність полягає у здійсненні слідчим суддею контролю за законністю та обґрунтованістю рішень та дій (бездіяльності) слідчого і прокурора; обмеження при проведенні досудового розслідування

конституційних прав людини шляхом застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій і рішень органів досудового розслідування.

Значення судового контролю полягає у тому, що завдяки діяльності слідчого судді забезпечуються невідкладним судовим захистом права, свободи та інтереси учасників кримінального провадження, а також створюються належні умови для реалізації засади змагальності під час досудового розслідування. Правозахисний характер судового контролю обумовлює закріплення у ст. 206 КПК загальних обов'язків слідчого судді щодо захисту прав людини.

За чинним КПК судовий контроль має декілька окремих напрямків, які, виходячи із конкретних завдань, розрізняються за процесуальною формою, суб'єктивним складом учасників провадження, засобами доказування, рішеннями слідчого судді. До таких напрямків належать наступні:

1) розгляд слідчим суддею клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження (ст. 132 КПК);

2) розгляд слідчим суддею клопотання про проведення окремих слідчих (розшукових) дій (огляд та обшук житла чи іншого володіння особи, проведення слідчого експерименту у житлі чи іншому володінні особи) та негласних слідчих (розшукових) дій (ч. 3 ст. 246 КПК); 3) розгляд слідчим суддею скарг на рішення, дії та бездіяльність слідчого і прокурора (ст. 303–306 КПК);

4) розгляд слідчим суддею заяв про відводи (ст. 81 КПК);

5) розгляд слідчим суддею клопотання про передання чи знищення речових доказів (ч. 7 ст. 100 КПК);

6) допит слідчим суддею свідка, потерпілого під час досудового розслідування (ст. 225 КПК);

7) розгляд слідчим суддею клопотання про встановлення строку ознайомлення з матеріалами кримінального провадження в порядку ст. 290 КПК;

8) розгляд слідчим суддею клопотань про тимчасовий та екстрадиційний арешт при вирішенні питань щодо видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиції) (глава 44 КПК);

9) розгляд клопотання слідчого прокурора про здійснення спеціального досудового розслідування (ст. 297–1 КПК).

За результатами розгляду вказаних питань слідчий суддя постановляє ухвалу. Оскарженню під час досудового розслідування підлягають ухвали слідчого судді, які вказані у ст. 309 КПК.

2.1. Слідчий суддя як суб'єкт кримінальної процесуальної діяльності: функція та процесуальні повноваження

Відповідно до п. 18 ч. 1 ст. 3 КПК слідчий суддя – суддя першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому КПК, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, та у випадку, передбаченому статтею 247 цього Кодексу, – голова чи за його визначенням інший суддя Апеляційного суду АРК, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя.

Слідчий суддя (слідчі судді) у суді першої інстанції обирається зборами суддів зі складу суддів цього суду. Кількість слідчих суддів визначається окремо для кожного суду зборами суддів цього суду. Слідчі судді (суддя) обираються за пропозицією голови суду або за пропозицією будь-якого судді цього суду, якщо пропозиція голови суду не була підтримана, на строк не більше трьох років і можуть бути переобрані повторно. До обрання слідчого судді відповідного суду його повноваження здійснює найстарший за віком суддя цього суду. Слідчий суддя не звільняється від виконання обов'язків судді першої інстанції, проте здійснення ним повноважень із судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні враховується при розподілі судових справ та має пріоритетне значення (ст. 21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Процесуальні повноваження слідчого судді закріплено в окремих статтях КПК, що регулюють порядок розгляду у судовому засіданні клопотань, скарг, заяв тощо. Зокрема, відповідно до ст. 193, 194 КПК під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу слідчий суддя роз'яснює процесуальні права підозрюваного, досліджує надані сторонами кримінального провадження докази та будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про застосування запобіжного заходу, заслуховує свідків тощо. За результатами розгляду слідчий суддя постановляє ухвалу

2.2. Загальні обов'язки слідчого судді щодо захисту прав людини у сфері кримінального судочинства

Слідчий суддя в кримінальному провадженні здійснює функцію судового контролю за дотриманням прав, свобод і інтересів людини. Її правозахисний характер обумовлює покладення на нього загальних обов'язків щодо захисту прав людини, які визначені у ст. 206 КПК, сутність яких полягає у наступному.

Кожен слідчий суддя суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться особа, яка тримається під вартою, має право постановити ухвалу, якою зобов'язати будь-який орган державної влади чи службову особу забезпечити додержання прав такої особи.

Якщо слідчий суддя отримує з будь-яких джерел відомості, які створюють обґрунтовану підозру, що в межах територіальної юрисдикції суду знаходиться особа, позбавлена свободи за відсутності судового рішення, яке набрало законної сили, або не звільнена з-під варти після внесення застави в установленому КПК порядку, він зобов'язаний постановити ухвалу, якою має зобов'язати будь-який орган державної влади чи службову особу, під вартою яких тримається особа, негайно доставити цю особу до слідчого судді для з'ясування підстав позбавлення свободи.

Слідчий суддя зобов'язаний звільнити позбавлену свободи особу, якщо орган державної влади чи службова особа, під вартою яких тримається ця особа, не надасть судового рішення, яке набрало законної сили, або не доведе наявність інших правових підстав для позбавлення особи свободи.

Якщо доставлення такої особи до слідчого судді прокурор, слідчий звернеться з клопотанням про застосування запобіжного заходу, слідчий суддя

зобов'язаний забезпечити проведення у найкоротший строк розгляду цього клопотання.

Незалежно від наявності клопотання слідчого, прокурора, слідчий суддя зобов'язаний звільнити особу, якщо орган державної влади чи службова особа, під вартою яких трималася ця особа, не доведе:

- 1) існування передбачених законом підстав для затримання особи без ухвали слідчого судді, суду;
- 2) неперевищення граничного строку тримання під вартою;
- 3) відсутність зволікання у доставленні особи до суду.

Якщо під час будь-якого судового засідання особа заявляє про застосування до неї насильства під час затримання або тримання в уповноваженому органі державної влади, державній установі (орган державної влади, державна установа, яким законом надано право здійснювати тримання під вартою осіб), слідчий суддя зобов'язаний зафіксувати таку заяву або прийняти від особи письмову заяву та:

- 1) забезпечити невідкладне проведення судово-медичного обстеження особи;
- 2) доручити відповідному органу досудового розслідування провести дослідження фактів, викладених в заяві особи;
- 3) вжити необхідних заходів для забезпечення безпеки особи згідно із законом- давством.

Такі ж заходи слідчий суддя зобов'язаний вжити незалежно від наявності заяви особи, якщо її зовнішній вигляд, стан чи інші відомі слідчому судді обставини дають підстави для обґрунтованої підозри порушення вимог законодавства під час затримання або тримання в уповноваженому органі державної влади, державній установі.

Слідчий суддя має право не вживати таких дій, якщо прокурор доведе, що ці дії вже здійснені або здійснюються. Слідчий суддя зобов'язаний вжити необхідних заходів для забезпечення особи, яка позбавлена свободи, захисником і відкласти будь-який розгляд, у якому бере участь така особа, на необхідний для забезпечення особи захисником час, якщо вона бажає залучити захисника або якщо слідчий суддя вирішить, що обставини, встановлені під час кримінального провадження, вимагають участі захисника.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО ПИТАННЯ:

Судовий контроль на досудовому провадженні— це особливий, самостійний, хоча й такий, що не виходить за межі кримінального судочинства, вид судової діяльності, який спрямований на забезпечення прав, свобод людини і громадянина, а також їх захист і негайне поновлення, у випадку якщо у зацікавлених осіб виникли підстави вважати, що їх права і свободи органом досудового розслідування.

Завданнями судового контролю на досудовому провадженні є: захист прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження; забезпечення того, щоб жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ

1. Прокурорський нагляд на досудовому провадженні – це діяльність прокурора по забезпеченню додержання законів органами досудового розслідування, що здійснюють кримінальне провадження відповідно до вимог чинного кримінального процесуального законодавства.

2. Видами прокурорського нагляду є наступні: прокурорський контроль; прокурорська ревізія; процесуальне керівництво досудовим розслідуванням.

Прокурорський контроль - погодження рішень слідчого, давання згоди, санкції, затвердження.

Процесуальне керівництво - вказівки прокурора, можливість доручати оперативним підрозділам, слідчому здійснення кримінального провадження.

Прокурорська ревізія - оскарження до прокурора дій, бездіяльності та рішень органів досудового розслідування у порядку передбаченому КПК України.

3. Завдання прокурорського нагляду на досудовому провадженні є: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень; охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження; забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування; контроль за застосуванням процесуального примусу та належної правової процедури.

4. Судовий контроль – це окрема форма кримінальної процесуальної діяльності, що впливає з покладеної на нього функції захисту прав та свобод людини і здійснюється шляхом надання слідчим суддею дозволу на певні процесуальні дії, пов'язані з обмеженням конституційних прав і свобод громадян, та контроль за законністю їх проведення.

5. Судовий контроль на досудовому провадженні – це особливий, самостійний, хоча й такий, що не виходить за межі кримінального судочинства, вид судової діяльності, який спрямований на забезпечення прав, свобод людини і громадянина, а також їх захист і негайне поновлення, у випадку якщо у зацікавлених осіб виникли підстави вважати, що їх права і свободи порушені органом досудового розслідування.

6. Завданнями судового контролю на досудовому провадженні є: захист прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження; забезпечення того, щоб жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ

Під час вивчення даної теми рекомендується особливу увагу звернути на питання щодо поняття та завдань відомчого контролю, прокурорського нагляду та судового контролю. Проаналізувати повноваження керівника органу досудового розслідування, прокурора та слідчого судді, які регламентовані в КПК України та в інших нормативно-правових актах.

ТЕМА № 2
ПОВНОВАЖЕННЯ ПРОКУРОРА ТА СЛІДЧОГО СУДДІ ПІД ЧАС
ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОВАДЖЕННЯ (2 години)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ:

1. Повноваження прокурора під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження **17**
2. Повноваження слідчого судді під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження **20**

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Волков К.Д. Забезпечення права особи на свободу та особисту недоторканність під час застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Волков Кирило Дмитрович. – Київ, 2015. – 245 с.
2. Гловюк І.В., Андрусенко С.В. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження, спрямований на збирання та перевірку доказів / І.В. Гловюк, С.В. Андрусенко // Порівняльно-аналітичне право. – 2013, №3-2. – С.293-297
3. Гультай П.М. Прокурорський нагляд за додержанням законів при застосуванні запобіжних заходів у досудовому кримінальному провадженні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура» / П.М. Гультай. – Харків, 2015. – 24 с.
4. Гумін О.М. Особливості тимчасового доступу до речей і документів, які містять інформацію про надання телекомунікаційних послуг / О.М. Гумін // Митна справа. – 2013. - №6(90) частина 2 книга 1. – С.53-57
5. Джемері Макбрайд Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес.— К.: «К.І.С.», 2010.— 576 с.
6. Збірник вірців процесуальних документів та коментарі до них: [С.М. Алфьоров, С.М. Міщенко, О.Ю. Татаров, В.І.Фаринник та ін.]; за заг. ред. В.І. Сліпченка. – Київ: ТОВ «АРТ-Дизайн», 2012. – 196 с.
7. Збірка інформаційних матеріалів, які регулюють окремі питання кримінального провадження в Україні: [упоряд С.М. Алфьоров, С.М. Міщенко та інш.]; за заг.ред.В.І.Сліпченка.— К.: «Хай-Тек Прес».2013.—580 с.
8. Інструкція з організації діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України, затверджена наказом МВС України від 09 серпня 2012 року №686 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування МВС України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1770-12/para4#n4>
9. Інструкція про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, затверджена наказом МВС України від 06 листопада 2015 року №1377 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE27943.html

10. Карпов Н.С. Прийняття слідчим суддею рішення про надання тимчасового доступу до речей і документів / Н.С. Карпов // Митна справа. – 2014. - №1(91) частина 2 книга 1. – С.176-181

11. Коровайко О. Розгляд клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Проблемні питання, що виникають у практиці слідчих суддів / О. Коровайко // Слово Національної школи суддів України. – 2013, №1(2). – С. 21-31

12. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року №4651-VI // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

13. Кримінальний процес України: Навч. посіб. / за ред. А. В. Молдован, С.М. Мельник. – К.: Центр учбової літератури: 2013. – 376 с.

14. Кримінальний процес України: підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило - Х: Право, 2013. – 824 с.

15. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. — Х.: Право, 2012. — Т. 1. — 768 с., Т. 2. — 664 с.

16. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. — К.: Видавництво «Юстиніан», 2012. — 1224 с.

17. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (Загальна частина) / Рожнова В.В., Савицький Д.О., Конюшенко Я.Ю. та ін. – К.: НАВС, 2012. – 280 с.

18. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (Особлива частина) / Хабло О.Ю., Степанов О.С., Климчук М.П. та ін. – К.: НАВС, 2012. – 200 с.

19. Лобойко Л.М. Реформування кримінально-процесуального законодавства в Україні (2006-2011 роки). Частина 1. Загальні положення і досудове розслідування: монографія. – К.: Істина, 2012. – 288 с.

20. Москалюк Ю.Д. Домашній арешт і тримання під вартою в системі заходів забезпечення кримінального провадження в Україні: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Москалюк Юлія Дмитрівна. – Ірпінь, 2015. – 200 с.

21. Наказ Міністерства внутрішніх справ України №796 від 02 липня 2015 року «Про затвердження Положення про патрульну службу МВС» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0777-15>

22. Наказ Міністерства внутрішніх справ України №1339 від 03 листопада 2015 року «Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>

23. Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України №289/540/5 від 26 березня 2013 року «Про заходи стосовно дотримання вимог законодавства при затриманні без ухвали слідчого судді, суду осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та при обранні стосовно

підозрюваних запобіжного заходу – тримання під вартою під час кримінального провадження» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main/o51y2013/page3>

24. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 №580-VIII // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

25. Сліпченко В.І. Заходи забезпечення кримінального провадження: особливості та проблеми застосування під час досудового розслідування / В. І. Сліпченко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. – 2013. - №4 (46). – С.315-327

26. Тагієв С. Тимчасовий доступ до інформації, яка знаходиться в операторів і провайдерів телекомунікацій, у кримінальному провадженні / С. Тагієв // Слово Національної школи суддів України. – 2013, №2-3. – С. 13-24

27. Татаров О.Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС) [Текст]: [монографія] / Татаров О.Ю. — Донецьк: ТОВ «ВПІ Промінь», 2012.—640с.

28. Удалова Л.Д., Гаюр І.Й. Накладення арешту на вклади, цінності та інше майно обвинуваченого: Навчальний посібник. – К: КНТ, 2012. – 168 с.

29. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження від 07 лютого 2014 року (Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ) // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14>

30. Функція судового контролю у кримінальному процесі [текст] монографія / Л.Д. Удалова, Д.О. Савицький, В.В. Рожнова, Т.Г. Ільєва. – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 176 с.

31. Чернявський С.С., Фінагєєв В.О. Проблеми тимчасового доступу до інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій / С.С. Чернявський, В.О. Фінагєєв // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013, №1. – С.179-185

МЕТА ЛЕКЦІЇ:

Метою лекції є системний виклад повноважень прокурора та слідчого судді під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

ВСТУП

Важливу роль під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження відіграє процесуальний статус прокурора та слідчого судді, бо на них покладено обов'язок щодо охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в Україні, а також забезпечення неупередженого та ефективного розслідування.

Відповідно до положень КПК України, прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, а слідчий суддя

здійснює судовий контроль у випадках обмеження конституційних прав учасників кримінального провадження. Обмеження конституційних прав учасників кримінального провадження в ряді випадків є необхідними при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження з метою досягнення його дієвості.

Отже, у питаннях лекції ми будемо розглядати компетенцію прокурора та слідчого судді під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

1. ПОВНОВАЖЕННЯ ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Згідно ст. 132 КПК України заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються на підставі ухвали слідчого судді або суду, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом. Клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження на підставі ухвали слідчого судді подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування.

Застосування заходів забезпечення кримінального провадження не допускається, якщо слідчий, прокурор не доведе, що:

1) існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

2) потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого, прокурора;

3) може бути виконане завдання, для виконання якого слідчий, прокурор звертається із клопотанням.

Для оцінки потреб досудового розслідування слідчий суддя або суд зобов'язаний врахувати можливість без застосованого заходу забезпечення кримінального провадження отримати речі і документи, які можуть бути використані під час судового розгляду для встановлення обставин у кримінальному провадженні.

Під час розгляду питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження сторони кримінального провадження повинні подати слідчому судді або суду докази обставин, на які вони посилаються.

До клопотання слідчого, прокурора про застосування, зміну або скасування заходу забезпечення кримінального провадження додається витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання.

Аналізуючи повноваження прокурора щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження за новим КПК України, слід пам'ятати, що участь прокурора у кримінальному процесі визначається насамперед закріпленими статтею 121 Конституції України фундаментальними положеннями щодо основних напрямків діяльності або функцій органів прокуратури України. Серед них, зокрема: підтримання державного обвинувачення в суді; нагляд за додержанням законів органами, які проводять

оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Концептуальною новелою нового Кримінального процесуального кодексу України є передбачене параграфом 2 Глави 3 положення щодо участі прокурора на стороні обвинувачення на всіх стадіях кримінального провадження.

Згідно зі статтею 3 «Визначення основних термінів Кодексу» обвинуваченням є твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, встановленому цим Кодексом.

До сторони кримінального провадження з боку обвинувачення крім прокурора віднесені: слідчий, керівник органу досудового розслідування, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених Кодексом. З боку захисту до сторони кримінального провадження віднесені: підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники;

Віднесення прокурора до сторони обвинувачення, у тому числі й на стадії досудового провадження, є втіленням у процес таких загальних засад кримінального провадження, визначених КПК 2012 року, як змагальність та диспозитивність.

Заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються з метою досягнення дієвості кримінального провадження. Правообмежувальний характер заходів забезпечення кримінального провадження обумовлює необхідність встановлення системи гарантій їх законного та обґрунтованого застосування. Адже, хоча кримінальне судочинство і покликане бути ефективним засобом захисту прав та свобод, у правозастосовній практиці досить часто зустрічаються випадки зловживання суб'єктами кримінального судочинства процесуальними правами та повноваженнями, на що постійно звертається увага правозахисних організацій та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Положення п. 10 ч. 2 ст. 36 Кримінального процесуального кодексу України уповноважує прокурора, який у формі процесуального керівництва здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій у випадках, передбачених КПК України, чи самостійно подавати слідчому судді такі клопотання. У тому числі прокурор – процесуальний керівник погоджує або відмовляє у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження чи самостійно подає слідчому судді такі клопотання.

Всі клопотання слідчого до слідчого судді про застосування, зміну або скасування заходу забезпечення кримінального провадження, за винятком

клопотання про накладення грошового стягнення, повинні бути в обов'язковому порядку погоджені з прокурором. Погодження прокурора — це письмовий реквізит прокурора на клопотанні особи, у провадженні якої знаходиться кримінальне провадження щодо проведення нею відповідних процесуальних дій.

Слідчий подає прокурору на погодження клопотання про: застосування, зміну або скасування заходу забезпечення кримінального провадження.

У випадках відмови прокурора у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, слідчий має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє у його погодженні.

Зазначені повноваження пов'язані з необхідністю проведення під час досудового розслідування процесуальних дій, що певною мірою обмежують або втручаються у конституційні права та свободи учасників кримінального провадження, або пов'язані із застосуванням до них визначених новим КПК примусових заходів. Прокурор, або самостійно складаючи клопотання, або вирішуючи питання про погодження чи відмову у погодженні клопотання слідчого, має з'ясувати існування обґрунтованої підозри щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості особою, щодо якої застосовуються зазначені заходи, потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого, прокурора, може бути виконане завдання, для виконання якого слідчий, прокурор звертається із клопотанням.

Під час розгляду клопотання слідчим суддею прокурор у змагальному процесі зі стороною захисту наводить доводи на обґрунтування своєї правової позиції. Питання організації прокурорського нагляду за додержанням законів при застосуванні запобіжних заходів регулюються наказом Генерального прокурора України «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» від 19 грудня 2012 року № 4гн, який має на меті забезпечення ефективного нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, в тому числі у формі процесуального керівництва ним, підтримання державного обвинувачення, оскарження судових рішень і здійснення інших передбачених законом повноважень з цих питань. Наказ зобов'язує керівників органів прокуратури та галузевих підрозділів апаратів прокуратур усіх рівнів здійснювати контроль за законністю застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ

1. На підставі вищевикладеного можна зазначити, що при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження прокурор може приймати наступні процесуальні рішення:

-постанова прокурора — основний процесуальний документ, яким прокурор зобов'язує слідчого, керівника органу досудового розслідування, фізичних або юридичних осіб вчинити певні дії. Постанова повинна відповідати вимогам встановленим ч. 5 ст. 110 КПК. Постанова прокурора виготовляється

на офіційному бланку та підписується прокурором із зазначенням його посади і класного чину та є обов'язковою для виконання фізичними та юридичними особами, прав, свобод чи інтересів яких вона стосується. Прокурор вправі виносити постанови про: відмову в задоволенні клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

-письмові вказівки — письмовий документ, у якому прокурор визначає для слідчого обов'язкові для виконання ним у кримінальному провадженні слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії та інші процесуальні й організаційні дії. Невиконання законних вказівок прокурора, наданих у встановленому порядку тягне за собою передбачену законом відповідальність;

-письмове доручення - письмовий документ у формі постанови, яким прокурор зобов'язує слідчого, орган досудового розслідування, оперативні підрозділи провести у встановлений прокурором строк слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, інші процесуальні дії.

2. ПОВНОВАЖЕННЯ СЛІДЧОГО СУДДІ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.

Слідчий суддя — це суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, та у випадку, передбаченому статтею 247 КПК, - голова чи за його визначенням інший суддя Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя (п. 18 ст. 3 КПК).

Для з'ясування кола повноважень слідчого судді, згідно з КПК України необхідно звернутися до системного аналізу його норм.

Залежно від змісту і характеру питань, вирішення яких віднесено законом до компетенції слідчого судді, його повноваження доцільно об'єднати їх у п'ять груп:

- 1) вирішення питань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження;
- 2) вирішення питань про проведення слідчих (розшукових) дій;
- 3) вирішення питань про проведення негласних слідчих (розшукових) дій;
- 4) розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування;
- 5) вирішення інших процесуальних питань, що потребують неупередженого розгляду.

До першої групи належать повноваження слідчого судді по вирішенню питань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Слід зазначити, що законодавець значно розширив предмет судового контролю у даній сфері: запроваджені нові заходи та передбачено необхідність постановлення ухвали слідчого судді для застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування, за винятком передбачених Кодексом випадків.

Таким чином КПК 2012 року (Розділ II) надає повноваження слідчому судді щодо вирішення питань про застосування таких заходів забезпечення кримінального провадження: судового виклику (ч. 1 ст. 134); приводу (ч. 2 ст. 140); грошового стягнення (ч. 2 ст. 144); тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом (ч. 2 ст. 148) та продовження його строку (ст. 153); відсторонення від посади (ч. 2 ст. 154) та продовження його строку (ст. 158); тимчасового доступу до речей і документів (ч. 2 ст. 159); арешту майна (ч. 2 ст. 170); запобіжних заходів (особистого зобов'язання, особистої поруки, застави, домашнього арешту, тримання під вартою (ч. 4 ст. 176)); затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу (ч. 2 ст. 187); покладення на підозрюваного, обвинуваченого при застосуванні запобіжних заходів обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194.

До заходів забезпечення кримінального провадження, питання про застосування яких належить до повноважень слідчого судді необхідно також віднести заходи, що передбачені в інших розділах КПК 2012 року: передання неповнолітнього підозрюваного під нагляд (ст. 493), поміщення особи в приймальник-розподільник для дітей (ч. 4 ст. 499), тимчасовий арешт (ст. 583); тримання під вартою (екстрадиційний арешт) для забезпечення видачі особи (ст. 584); інші запобіжні заходи для забезпечення видачі особи на запит іноземної держави (ст. 585).

Без ухвали слідчого судді, згідно з КПК 2012 року, можуть бути застосовані лише кілька заходів забезпечення кримінального провадження: виклик слідчим, прокурором (ст. 133), тимчасове вилучення майна (ст. 167, 168) та затримання (ст. 207-213).

Таке розширення предмету судового контролю при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження можна вважати позитивним кроком для забезпечення прав, свобод та законних інтересів осіб.

Вирішуючи питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, у кожному випадку розгляду відповідних клопотань слідчі судді зобов'язані:

- сумлінно і принципово здійснювати повноваження із судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, діяти у межах і відповідно до вимог закону;

- перевіряти наявність об'єктивної необхідності та виправданість такого втручання у права і свободи особи, з'ясувати можливість досягнення мети, на яку посилається автор клопотання, без застосування цих заходів;

- зважати, що незалежно від визначеного процесуальним законом суб'єкта ініціювання застосування заходів забезпечення обов'язок довести наявність трьох необхідних складових для їх застосування (ч. 3 ст. 132 КПК) покладається на слідчого та/або прокурора;

- враховувати, що докази на підтвердження обставин, викладених у клопотанні про застосування заходів забезпечення, подаються особою, яка заявляє таке клопотання;

- пам'ятати, що суддя, який брав участь у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, згідно з ч. 1 ст. 76 КПК не має права брати

участь у цьому ж провадженні в суді як першої, так і апеляційної та касаційної інстанцій, а також при перегляді судових рішень Верховним Судом України або за нововиявленими обставинами.

Відповідно до ч. 2 ст. 132 КПК усі клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, у тому числі запобіжних заходів (ч. 2 ст. 131 КПК), подаються до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що здійснює відповідне розслідування. Такі клопотання розглядаються слідчим суддею, який визначається автоматизованою системою документообігу суду в порядку, передбаченому ч. 3 ст. 35 КПК (незалежно від того, який слідчий суддя розглядав інші клопотання у цьому ж кримінальному провадженні раніше).

У випадку проведення досудового розслідування слідчою групою клопотання щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження також розглядаються слідчим суддею місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що здійснює відповідне розслідування. Підставою для визначення територіальної юрисдикції суду першої інстанції при розгляді клопотань щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження є постанова керівника відповідного органу досудового розслідування про створення слідчої групи, в якій визначено місце проведення досудового розслідування.

Крім слідчого (за погодженням прокурора) та прокурора, мають право подавати клопотання до слідчого судді про застосування:

- судового виклику – підозрюваний, його захисник, потерпілий, його представник (ст. 134 КПК);
- приводу – сторона кримінального провадження, потерпілий (ч. 2 ст. 140 КПК);
- тимчасового доступу до речей і документів – сторони кримінального провадження (ст. 160 КПК);
- арешту майна – цивільний позивач (ст. 171 КПК).

За відсутності згоди (погодження) прокурора слідчий не вправі звертатися до суду з клопотанням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, а також про проведення слідчих (розшукових) дій, крім випадків, передбачених КПК.

У межах одного кримінального провадження клопотання про застосування заходів забезпечення, у тому числі запобіжних заходів, вносяться щодо кожної особи окремо

До клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження додається: 1) витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження – у всіх без винятку випадках; 2) копії матеріалів, якими сторона кримінального провадження, що подала відповідне клопотання, обґрунтовує свої доводи (ст. 141, 145, абз. 2 ч. 2 ст. 150, абз. 2 ч. 2 ст. 157, абз. 2 ч. 2 ст. 171 КПК). Такі ж копії матеріалів, з огляду на зміст положень ч. 6 ст. 9 КПК, мають долучатися й до клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів; 3) документи, які підтверджують надання підозрюваному, в тому числі й обвинуваченому, копій клопотання та матеріалів, що обґрунтовують клопотання (абз. 2 ч. 2 ст. 150, абз. 2 ч. 2 ст. 157

КПК). При цьому у разі подання клопотань щодо декількох осіб у рамках одного кримінального провадження слідчий суддя має перевірити належність, достовірність і допустимість доказів стосовно кожної особи окремо.

Відповідно до положень КПК слідчий суддя має розглянути клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження у визначений законом термін. Зокрема, клопотання про:

- привід – розглядається у день надходження клопотання;
- грошове стягнення, тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади – не пізніше трьох днів із дня надходження клопотання;

- тимчасовий доступ до речей і документів, враховуючи зміст положень ч. 6 ст. 9 КПК, – розглядається не пізніше трьох днів із дня надходження клопотання до суду. У разі якщо особа, яка подала клопотання, обґрунтує у ньому наявність реальної загрози зміни або знищення речей і документів, слідчий суддя має невідкладно розглянути зазначене клопотання;

- арешт майна, яке не було тимчасово вилученим, – розглядається не пізніше двох днів із дня надходження відповідного клопотання до суду (ч. 1 ст. 172 КПК). Водночас ухвалу про арешт тимчасово вилученого майна має бути постановлено (тобто розглянуто) не пізніше сімдесяти двох годин із дня надходження до суду відповідного клопотання (ч. 6 ст. 173 КПК).

Після розгляду клопотання про застосування заходу забезпечення кримінального провадження слідчий суддя вправі постановити ухвалу про: 1) задоволення клопотання; 2) відмову у задоволенні клопотання; 3) повернення його для усунення недоліків, якщо клопотання подано слідчому судді без додержання вимог, визначених відповідною нормою КПК. Зокрема, прокурору повертається клопотання про застосування тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом та про відсторонення від посади, якщо воно подано без додержання вимог статей 150 та 155 КПК відповідно (ч. 3 ст. 151, ч. 2 ст. 156 КПК), прокурору чи цивільному позивачу, якщо клопотання про арешт майна не відповідає вимогам ст. 171 КПК (ч. 3 ст. 172 КПК). З огляду на зміст положень ч. 6 ст. 9 КПК, беручи до уваги, що такий захід забезпечення кримінального провадження як тимчасовий доступ до речей і документів є найбільш поширеним серед інших, вважаємо, що в разі невідповідності клопотання про його застосування вимогам ч. 2 ст. 160 КПК слідчий суддя вправі повернути його прокурору для усунення недоліків. Слід зазначити, що підстави повернення клопотання мають бути належним чином обґрунтовані, а недоліки, які потребують усунення, такими, що могли перешкодити постановленню слідчим суддею законного та обґрунтованого рішення.

Ухвала слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження повинна відповідати вимогам закону, містити чіткі формулювання, вказівку на вчинення конкретних дій. Наприклад, надати (ким та кому) тимчасовий доступ до речей і/або документів (яких саме) чи надати тимчасовий доступ до речей і/або документів та можливість вилучити їх.

В ухвалі про задоволення клопотання щодо застосування заходу забезпечення кримінального провадження слідчий суддя повинен зазначити строк її (ухвали) дії, враховуючи, що: 1) для запобіжних заходів, арешту майна

цей строк є пропорційним строку досудового розслідування – два місяці; 2) строк тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади не може становити більше двох місяців, а строк дії тимчасового доступу до речей і документів – більше одного місяця. Слід зазначити, що в разі нездійснення представником правоохоронного органу протягом визначеного в ухвалі слідчого судді строку доступу до речей і документів слідчий за погодженням із прокурором або прокурор має звернутися з клопотанням ще раз, зазначивши, крім іншого, обставини, що завадили йому здійснити такий доступ в межах визначеного в ухвалі слідчого судді часу.

Сплив строку дії ухвали про застосування заходу забезпечення кримінального провадження свідчить про припинення цього заходу забезпечення та поновлення прав і свобод особи, щодо якої він застосовувався або інтересів якої стосувався.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО ПИТАННЯ

1. Слідчий суддя здійснює судовий контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні у разі застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Такий підхід спрямований на посилення захисту конституційних прав підозрюваного та інших учасників кримінального провадження.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ

Відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України керівник органу досудового розслідування здійснює відомчий контроль правомірності застосування заходів забезпечення кримінального провадження, що має переважно не процесуальний, а організаційний характер. Прокурор має право погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження у випадках, передбачених КПК України, чи самостійно подавати слідчому судді такі клопотання. Слідчий суддя, здебільшого не за власною ініціативою, а за ініціативою сторін, уповноважений приймати рішення про застосування (задоволення клопотання) чи відмову у застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО ТЕМИ

При підготовці слухачам слід додатково вивчити узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Також рекомендується приділити увагу рекомендованим до даної теми монографіям, дисертаціям, науковим статтям, у яких вченими здійснено детальну наукову розробку проблем застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

ТЕМА № 3.

ЗАВДАННЯ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ ТА РОЛЬ КОНТРОЛЬНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ СЛІДЧОГО СУДДІ ЗА НАДАННЯМ ДОЗВОЛУ ТА ЗАКОННІСТЮ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ (2 години)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ:

1. Завдання прокурорського нагляду за законністю проведення окремих слідчих (розшукових) дій 27
2. Роль контрольних повноважень слідчого судді за наданням дозволу та законністю проведення окремих слідчих (розшукових) дій 35

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція від 28 червня 1996 року // Офіційний вісник України. – 2010. - № 72/1 Спеціальний випуск. – Ст. 2598.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI// <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію» // <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
4. Закон України від 18 лютого 1992 року „Про оперативно-розшукову діяльність” // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 22. - Ст. 303.
5. Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII «Про прокуратуру» // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
6. Загальна декларація прав людини : прийнята та проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 10 груд. 1948 р. // Офіційний вісник України. — 2008. — № 93. — Ст. 3103.
7. Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 р. // Офіційний вісник України. — 1998. — № 13. — Ст. 270.
8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права людини [Електронний ресурс] : прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 груд. 1966 р. — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043
9. Наказ МВС № 1377 від 06.11.2015 «Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події».
10. Наказ МВС № 1339 від 03.11.2015 «Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події».
11. Наказ МВС №686 від 09.08.2012 „Про організацію діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України”.
12. Наказ Генерального прокурора України №69 від 13.08.2012 „Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань”
13. Вапнярчук В.В. Зразки кримінально-процесуальних документів: досудове провадження. – Х., 2007. – 560 с.

14. Прокурорський нагляд в Україні: Підручник для студ. юрид. вузів і фак. / Ю. М. Грошевий (ред.), І.Є. Марочкін (ред.). – Донецьк: Донеччина, 1997. – 255 с.
15. Прокурорський нагляд в Україні: Підручник для студентів юрид. спеціальностей вищих навч. закладів / І.Є. Марочкін, П.М. Каркач, Ю.М. Грошевий та ін.; за ред. проф. І.Є. Марочкіна, П.М. Каркача. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2006. – 240 с.
16. Григорьева Н.В. Прокурорский надзор: Учеб. пособие. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 225 с.
17. Татаров О.Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС) [Текст]: [монографія] / Татаров О.Ю. — Донецьк: ТОВ «ВПП Промінь», 2012.—640с.
18. Ткачук О.С. Судовий контроль за слідчими та оперативно-розшуковими діями // Вісник Верховного Суду України. - 2008. - № 3. - С. 35-38.
19. Туманянц А.Р. Судовий контроль за законністю і обґрунтованістю процесуальних рішень органів досудового слідства: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Х., 1998. – 16 с.
20. Лобойко Л.М. Реформування кримінально-процесуального законодавства в Україні (2006-2011 роки). Частина 1. Загальні положення і досудове розслідування: монографія. – К.: Істина, 2012. – 288 с.
21. Джемері Макбрайд Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес.— К.: «К.І.С.», 2010.— 576 с.
22. Збірник взірців процесуальних документів та коментарі до них: [С.М. Алфьоров, С.М. Міщенко, О.Ю. Татаров, В.І.Фаринник та ін.]; за заг. ред. В.І. Сліпченка. – Київ: ТОВ «АРТ-Дизайн», 2012. – 196 с.
23. Збірка інформаційних матеріалів, які регулюють окремі питання кримінального провадження в Україні: [С.М. Алфьоров, С.М. Міщенко, В.І.Фаринник та ін.] за заг. ред. В.І. Сліпченка. – К.: «Хай-Тек Прес», 2013. – 580 с.
24. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (Особлива частина) / Хабло О.Ю., Степанов О.С., Климчук М.П. та ін. – К.: НАВС, 2012. – 200 с.
25. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (Загальна частина) / Рожнова В.В., Савицький Д.О., Конюшенко Я.Ю. та ін. – К.: НАВС, 2012. – 280 с.
26. Кримінальний процесуальний кодекс України. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – Т. 1. – 768 с.
27. Уголовный процессуальный кодекс Украины: Научно-практический комментарий / Отв. ред.: С.В. Кивалов, С.Н. Мищенко, В.Ю. Захарченко. – Х.: Одиссей, 2013. – 1184 с.

28. Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України: у 3-т / За ред. О.В. Стовби. – Харків, 2013. – Т.1. – 528 с.
29. Кримінальний процес: навчальний посібник / Л.М. Лобойко, О.А. Банчук. – К.: Ваіте, 2014. – 280 с.
30. Кримінальний процес: підручник / В.В. Коваленко, Л.Д. Удалова, Д.П. Письменний та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 544 с.
31. Кримінальний процес України: підручник / За ред. Ю.М. Грошевого, В.Я. Тація, В.П. Пшонки. – Х.: Право, 2013. – 824 с.
32. Особливості взаємодії між слідчими та іншими підрозділами органів внутрішніх справ при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень : методичні рекомендації / В.В. Рогальська, О.А. Солдатенко, Н.П. Черняк, А.В. Захарко, В.В. Литвинов, І.І. Статіва, А.Г. Гаркуша, О.П. Бойко. – Дніпропетровськ, 2014. – 71 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ:

Метою лекції є формування у слухачів поглиблених знань щодо завдань відомчого контролю, прокурорського нагляду та ролі контрольних повноважень слідчого судді за наданням дозволу та законністю проведення окремих видів слідчих (розшукових) дій.

ВСТУП

Здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва полягає в тому, що прокурор у конкретному кримінальному провадженні визначає коло доказів та способів їх отримання, проведення з вказаною метою певного обсягу слідчих (розшукових) дій, а також забезпечення при цьому законності дій слідчого.

До повноважень слідчого судді належить вирішення питань про проведення слідчих (розшукових) дій у визначених КПК України випадках.

Слід зважати, що лише з дозволу та на підставі ухвали слідчого судді проводяться процесуальні дії, під час яких має місце суттєве тимчасове обмеження прав та інтересів осіб.

Отже, у питаннях лекції ми будемо розглядати завдання відомчого контролю, прокурорського нагляду та роль контрольних повноважень слідчого судді за наданням дозволу та законністю проведення окремих видів слідчих (розшукових) дій.

1. ЗАВДАННЯ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ ЗА ЗАКОННІСТЮ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Прокурорський нагляд у кримінальному провадженні тісно пов'язується із відомчим контролем за діяльністю слідчого – з боку керівника органу досудового розслідування та вищестоящих інстанцій.

Керівники органів досудового розслідування мають організаційні і контрольні повноваження. Організаційні повноваження керівника відповідного органу досудового розслідування визначаються відомчими нормативними актами.

Керівник органу досудового розслідування відповідно до ст. 39 КПК України уповноважений: 1) визначати слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування, а у випадках здійснення досудового розслідування слідчою групою – визначати старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих; 2) відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування вмотивованою постановою за ініціативою прокурора або з власної ініціативи з наступним повідомленням прокурора та призначати іншого слідчого за наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу або у разі неефективного досудового розслідування; 3) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування, давати слідчому письмові вказівки, які не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора; 4) вживати заходів щодо усунення порушень вимог законодавства у випадку їх допущення слідчим; 5) погоджувати проведення слідчих (розшукових) дій та продовжувати строк їх проведення у випадках, передбачених КПК України; 6) здійснювати досудове розслідування, користуючись при цьому повноваженнями слідчого; 7) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України.

Керівник органу досудового розслідування зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які даються у письмовій формі. Невиконання керівником органу досудового розслідування законних вказівок та доручень прокурора, наданих у порядку, передбаченому КПК України, тягне за собою передбачену законом відповідальність.

Слід мати на увазі, що керівник органу досудового розслідування не може особисто скасувати незаконне рішення слідчого, але повинен у такому випадку звернутися до відповідного прокурора із клопотанням про його скасування. Іншими процесуальними заходами керівника слідчого підрозділу щодо усунення порушень закону слідчим є відсторонення його від проведення досудового розслідування, надання письмових вказівок щодо забезпечення його законності. До організаційних повноважень керівника органу досудового розслідування щодо усунення порушень вимог закону слідчим потрібно віднести його повноваження порушувати в установленому відомчими нормативними актами порядку клопотання про притягнення слідчого до дисциплінарної відповідальності.

У наказі МВС України № 686 від 09.08.2012 р. більш детально регламентується механізм контролю з боку керівника органу досудового розслідування, слідчого управління ГУНП: безпосередньо організовує та проводить перевірку діяльності підрозділів органів досудового розслідування, їх керівників, а також окремих слідчих; заслуховує на оперативних нарадах звіти керівників структурних підрозділів ГУНП, відділів (відділень) ГУНП, працівників органів досудового розслідування та інших підрозділів органів внутрішніх справ з питань розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, у тому числі стану взаємодії служб на цьому напрямі, виконання оперативними підрозділами доручень слідчих щодо здійснення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, уживає заходів щодо усунення недоліків на цьому напрямі діяльності.

КПК України вимагає від прокурора досконалого володіння навичками і уміннями доведення перед судом в умовах змагального процесу вини особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

Відповідно до ст. 36 Кримінального процесуального кодексу України прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням уповноважений доручати слідчому, органу досудового розслідування, відповідним оперативним підрозділам проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а в необхідних випадках – особисто проводити слідчі (розшукові) дії в порядку, визначеному зазначеним Кодексом (п. 4 ч. 1 ст. 36 КПК України).

У КПК України законодавцем передбачено нове поняття – слідчі (розшукові) дії. Так, згідно зі ст. 223 слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) показів, речей і документів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Новелою КПК України є визначення підстав для проведення слідчих (розшукових) дій, якими є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення їх мети, тобто можливістю за їх результатами отримання (збирання) або перевірки доказів. Оцінка наявності таких «достатніх відомостей» проводиться у кожному конкретному кримінальному провадженні з урахуванням встановлених у ньому обставин, особливостей виконання окремих процесуальних, слідчих (розшукових) дій, їх обсягу та складності, поведінки учасників кримінального провадження, дотримання процесуальних строків тощо.

У будь-якому разі необхідність співвідносити проведення слідчих (розшукових) дій із реальною можливістю досягнення їх мети є суттєвою процесуальною гарантією забезпечення засад законності, а також прав і свобод учасників кримінального провадження під час досудового розслідування. Закон передбачає проведення таких слідчих (розшукових) дій, як: допит (ст.ст. 225, 352, 353, 351, 226 КПК України); пред'явлення особи для впізнання (ст.ст. 228, 229, 230 КПК України); огляд (ст.ст. 237, 238, 239 КПК України); ексгумація трупа (ст. 239 КПК України); обшук (ст. 234 КПК України); слідчий експеримент (ст. 240 КПК України); освідування особи (ст. 241 КПК України); проведення експертизи (ст. 242 КПК України).

Слідчі (розшукові) дії необхідно відрізнити від негласних слідчих (розшукових) дій, які хоч і є їх різновидом, проте відомості про факт та методи їх проведення не підлягають розголошенню. Негласні слідчі (розшукові) дії є різновидом слідчих (розшукових) дій, проте відомості про факт та методи їх проведення не підлягають розголошенню. Проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб (ч.ч. 1, 2 ст. 246 КПК України).

Відповідно до наказу Генерального прокурора України від 19 грудня 2012 року № 4 гн «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» прокурори усіх рівнів повинні уживати заходів до покращення якості досудового розслідування та принципово реагувати на всі факти

порушення вимог кримінального процесуального законодавства при проведенні слідчих (розшукових) дій.

Здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва полягає в тому, що прокурор у конкретному кримінальному провадженні визначає коло доказів та способів їх отримання, проведення з вказаною метою певного обсягу слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, а також забезпечення при цьому законності дій слідчого.

Стаття 223 КПК України передбачає, що слідчий, прокурор повинен вжити належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Перед проведенням слідчої (розшукової) дії особам, які беруть у ній участь, роз'яснюються їх права і обов'язки, а також відповідальність, встановлена законом. Проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22-ї до 6-ї години) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного. Слідча (розшукова) дія, що здійснюється за клопотанням сторони захисту, потерпілого, проводиться за участю особи, яка її ініціювала, та (або) її захисника чи представника, крім випадків, коли через специфіку слідчої (розшукової) дії це неможливо або така особа письмово відмовилася від участі в ній. Під час проведення такої слідчої (розшукової) дії присутні особи, що її ініціювали, мають право ставити питання, висловлювати свої пропозиції, зауваження та заперечення щодо порядку проведення відповідної слідчої (розшукової) дії, які заносяться до протоколу. Відповідно до ч. 8 ст. 223 КПК України слідчі (розшукові) дії, не можуть проводитися після закінчення строків досудового розслідування, крім їх проведення за дорученням суду у випадках, передбачених ч. 3 ст. 333 КПК України, де зазначається, що у разі якщо під час судового розгляду виникне необхідність у встановленні обставин або перевірці обставин, що мають істотне значення для кримінального провадження, і вони не можуть бути встановлені або перевірені іншим шляхом, суд за клопотанням сторони має право доручити органу досудового розслідування провести певні слідчі (розшукові) дії. У разі прийняття такого рішення суд відкладає судовий розгляд на строк, достатній для проведення слідчої (розшукової) дії та ознайомлення учасників судового провадження з її результатами. Будь-які слідчі (розшукові) дії, проведені з порушенням цього правила, є недійсними, а встановлені внаслідок них докази – недопустимими.

Характеризуючи окремі слідчі (розшукові) дії, необхідно насамперед враховувати наступне.

Допит свідка, потерпілого

Допит – це слідча (розшукова) дія, у процесі якої слідчий одержує від свідка, потерпілого, експерта підозрюваного відомості, які надаються в усній або письмовій формі щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження та підлягають доказуванню. Відповідно до ст. 133 КПК України слідчий, прокурор під час досудового розслідування має право викликати свідка, потерпілого для допиту

чи участі в іншій процесуальній дії. При цьому слідчий, прокурор мають право викликати особу, якщо є достатні підстави вважати, що вона може дати показання, які мають значення для кримінального провадження, або її участь у процесуальній дії є обов'язковою. Прокурору необхідно забезпечити виконання вимог ст. 87 КПК України і не допустити, щоб у кримінальному провадженні особи, яким повідомляється про підозру, допитувались до цього як свідки, що тягне за собою недопустимість доказів відповідно до п. 6 зазначеної статті КПК України. Загальні умови допиту визначені у ст. 224 КПК України. Зокрема, допит проводиться за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку мають намір допитати. Допит не може продовжуватися без перерви понад дві години, а в цілому – понад вісім годин на день. Слідчий, прокурор має право провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях. На початку такого допиту встановлюється, чи знають викликані особи одна одну і в яких стосунках вони перебувають між собою. Свідків попереджають про кримінальну відповідальність за відмову від дачі показань і за дачу завідомо неправдивих показань, а потерпілі – за дачу завідомо неправдивих показань. Про допит свідка складається протокол з додержанням правил, зазначених у ст. 104 КПК України. Стаття 225 КПК України передбачає допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні. Допит особи згідно з положеннями цієї статті може бути також проведений за відсутності сторони захисту, якщо на момент його проведення жодній особі не повідомлено про підозру у цьому кримінальному провадженні. За необхідності прокурор відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України може самостійно проводити допит особи. Особливо це стосується неповнолітніх та інших учасників кримінального провадження, які потребують додаткової уваги. Допит зазначеної категорії осіб проводиться за правилами, визначеними у ст. 226 КПК України в присутності законного представника, педагога або психолога. Необхідно також зазначити, що ст. 232 КПК України передбачає проведення допиту у режимі відеоконференції під час досудового розслідування. Рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування приймається слідчим, прокурором, а в разі здійснення у режимі відеоконференції допиту згідно зі ст. 225 КПК України – слідчим суддею, з власної ініціативи або за клопотанням сторони чи інших учасників кримінального провадження. У разі якщо сторона чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного досудового розслідування, слідчий, прокурор, слідчий суддя може прийняти рішення про його здійснення лише мотивованою постановою (ухвалою), обґрунтувавши в ній прийняте рішення. Рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування, в якому дистанційно перебуватиме підозрюваний, не може бути прийняте, якщо він проти цього заперечує.

Використання у дистанційному досудовому розслідуванні технічних засобів і технологій повинно забезпечувати належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку. Учасникам слідчої (розшукової) дії повинна бути забезпечена можливість ставити запитання і отримувати відповіді осіб, які беруть участь у слідчій (розшуковій) дії, дистанційно, реалізовувати інші надані

їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки (ч. 3 ст. 232 КПК України).

Пред'явлення для впізнання особи

Порядок пред'явлення для впізнання особи регулюється ст. 228 КПК України.

Перед тим, як пред'явити особу для впізнання, слідчий, прокурор попередньо з'ясовує, чи може особа, яка впізнає, впізнати цю особу, опитує її про зовнішній вигляд і прикмети цієї особи, а також про обставини, за яких вона бачила цю особу, про що складає протокол. Якщо особа заявляє, що вона не може назвати прикмети, за якими впізнає особу, проте може впізнати її за сукупністю ознак, у протоколі зазначається, за сукупністю яких саме ознак вона може впізнати особу. Забороняється попередньо показувати особі, яка впізнає, особу, яка повинна бути пред'явлена для впізнання, та надавати інші відомості про прикмети цієї особи (ч. 1 ст. 228 КПК України). При пред'явленні особи для впізнання можуть бути залучені спеціалісти для фіксування впізнання технічними засобами, психологи, педагоги та інші спеціалісти. За такими самими правилами може здійснюватися пред'явлення особи для впізнання за голосом або ходом, при цьому впізнання за голосом повинно здійснюватися поза візуальним контактом між особою, що впізнає, та особами, які пред'явлені для впізнання.

Пред'явлення трупа для впізнання

Процесуальний порядок пред'явлення трупа для впізнання як самостійної слідчої дії визначений у ст. 230 КПК України.

Пред'явлення речей для впізнання

Відповідно до ст. 229 КПК України перед тим, як пред'явити для впізнання річ, слідчий, прокурор або захисник спочатку запитує в особи, яка впізнає, чи може вона впізнати цю річ, опитує про ознаки цієї речі і обставини, за яких вона цю річ бачила, про що складається протокол. Якщо особа заявляє, що вона не може назвати ознаки, за якими впізнає річ, проте може впізнати її за сукупністю ознак, особа, яка проводить процесуальну дію, зазначає це у протоколі. Забороняється попередньо показувати особі, яка впізнає, річ, що повинна бути пред'явлена для впізнання, та надавати інші відомості про її прикмети (ст. 229 КПК України). Варто зауважити, що ст. 232 КПК України також передбачає проведення впізнання аналогічно до допиту, у режимі відеоконференції під час досудового розслідування. Хід і результати впізнання, проведеного у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису.

Огляд

Огляд – це слідча (розшукова) дія, під час якої виявляють, безпосередньо сприймають, оцінюють і фіксують стан, властивості та ознаки матеріальних об'єктів з метою отримання фактичних даних, що мають значення для встановлення істини у кримінальній справі. Огляд проводиться слідчим, прокурором з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення. При цьому розрізняють огляд місцевості, приміщення, речей та документів (ч. 1 ст. 237 КПК України), а також огляд трупа, у тому числі пов'язаний з ексгумацією (статті 238, 239 КПК України).

Огляд місця події

Своєчасне і якісне проведення огляду місця події здебільшого визначає успішний хід розслідування в цілому. Разом з тим прокурору необхідно звернути увагу на те, що дана слідча дія може бути проведена до початку кримінального провадження (ст. 214 КПК України). Враховуючи, що під час проведення огляду місця події допускається чимало порушень та помилок як тактичного так і процесуального характеру, прокурору необхідно брати участь у проведенні цієї слідчої дії насамперед у тяжких та особливо тяжких злочинах, а також щодо кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки, терористичних актів, бандитизму, катастрофи, аварії, вибухів, пожежі та інших подій, унаслідок яких заподіяно значну матеріальну шкоду або сталася загибель людей, умисні вбивства, вчинені за обтяжуючих обставин і в умовах неочевидності, кримінальні правопорушення, вчинені організованими групами та злочинними організаціями, службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, народними депутатами України, суддями, керівниками правоохоронних органів і вчинені проти них, особливо тяжкі кримінальні правопорушення, вчинені іноземцями і проти них, а також стосовно журналістів у разі перешкоджання їхній законній професійній діяльності, про інші кримінальні правопорушення, які набули в суспільстві негативного резонансу. Наказ Генерального прокурора України від 19 грудня 2012 року № 4 гн «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» (п. 2.8) зобов'язує керівників органів прокуратури виїжджати на місце події за фактами зазначених кримінальних правопорушень, забезпечивши якісне проведення огляду, організації невідкладних першочергових слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій. Спільний наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, та Генеральної прокуратури України від 28 листопада 2012 року № 1095/955/119 «Про затвердження Порядку взаємодії між органами внутрішніх справ, закладами охорони здоров'я та прокуратури України при встановленні факту смерті людини» визначає особливий порядок виїзду прокурора на місце події, пов'язаного з виявленням трупа людини та його огляду, з урахуванням ст. 238 КПК України.

Експертиза трупа

Огляд трупа, пов'язаний з експертизою, здійснюється за постановою прокурора. Виконання постанови покладається на службових осіб органів місцевого самоврядування. Порядок такого огляду визначається ст. 239 КПК України.

Огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами проведення обшуку житла чи іншого володіння особи.

Обшук

Обшук – слідча (розшукова) дія, що проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб. Відповідно до ст. 234 КПК України обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді. За необхідності провести обшук слідчий за

погодженням з прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням, яке повинно містити відомості про: найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; правову кваліфікацію кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; підстави для обшуку; житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, де планується проведення обшуку; особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться; речі, документи або осіб, яких планується відшукати. У разі відсутності осіб у житлі чи іншому володінні копія ухвали повинна бути залишена на видному місці у житлі чи іншому володінні особи. При цьому слідчий, прокурор зобов'язаний забезпечити схоронність майна, що знаходиться у житлі чи іншому володінні особи, та неможливість доступу до нього сторонніх осіб. Процесуальний порядок проведення обшуку визначається ст. 236 КПК України.

Освідування особи

Освідування особи – це слідча (розшукова) дія, яка проводиться слідчим, або прокурором щодо підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу. Освідування здійснюється відповідно до ст. 241 КПК України виключно на підставі постанови прокурора та за необхідності за участю судово-медичного експерта або лікаря.

Слідчий експеримент

Слідчий експеримент – слідча (розшукова) дія, що проводиться слідчим або прокурором з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань. Слідчий експеримент проводиться відповідно до правил, визначених ст. 240 КПК України.

ВИСНОВКИ З ПЕРШОГО ПИТАННЯ:

Відмінності прокурорського нагляду і відомчого контролю за законністю проведення окремих слідчих (розшукових) дій вбачаються у наступних головних характеристиках їх правового становища і обсягу повноважень: 1) нагляд прокурора за додержанням законів органами досудового розслідування можна вважати складовою прокурорського нагляду за виконанням законів установами, організаціями, посадовими особами; 2) керівник органу досудового розслідування здійснює безпосереднє керівництво розслідуванням кримінальних справ підлеглими слідчими, а прокурор вступає у справу при здійсненні перевірок, у зв'язку зі скаргою на дії слідчого, погодженні дій слідчого у випадках, передбачених КПК, тощо; 3) одним із найважливіших повноважень прокурора є право погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій у випадках,

передбачених КПК, чи самостійно подавати слідчому судді такі клопотання; керівник органу досудового розслідування такого права не має; 4) прокурор дає вказівку слідчому з усіх питань провадження у справі, тоді як керівник органу досудового розслідування лише з окремих питань, визначених КПК. Причому вказівки прокурора обов'язкові не тільки для слідчого, а й для керівника органу досудового розслідування.

2. РОЛЬ КОНТРОЛЬНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ СЛІДЧОГО СУДДІ ЗА НАДАнням ДОЗВОЛУ ТА ЗАКОННІСТЮ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.

До повноважень слідчого судді належить вирішення питань про проведення слідчих (розшукових) дій у визначених КПК України випадках: допиту свідка чи потерпілого в судовому засіданні, за клопотанням сторони кримінального провадження (ст. 225); обшуку житла чи іншого володіння особи (ч. 2 ст. 234); огляду житла чи іншого володіння особи (ч. 2 ст. 237); слідчого експерименту, що проводиться в житлі чи іншому володінні особи (ч. 5 ст. 240); примусового залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи (ч. 3 ст. 242); доручення проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам за клопотанням сторони захисту (ч. 3 ст. 243, ст. 244); примусового відбирання біологічних зразків для експертизи (ч. 3 ст. 245); направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи (ч. 2 ст. 509).

Поширення судового контролю на рішення про проведення слідчого експерименту в житлі чи іншому володінні особи, примусового відбирання біологічних зразків для експертизи, а також надання стороні захисту права звернутися з клопотанням до слідчого судді про надання доручення про проведення експертизи є важливими новелами, спрямованими на посилення гарантій конституційних прав особи та розширення змагальних засад.

Разом з тим, до повноважень слідчого судді також необхідно було б віднести вирішення питання про проведення примусового освідування особи, оскільки зазначена слідча (розшукова) дія значно обмежує конституційне право на особисту недоторканність.

Слід зважати, що лише з дозволу та на підставі ухвали слідчого судді проводяться процесуальні дії, під час яких має місце суттєве тимчасове обмеження прав та інтересів осіб. До переліку таких дій, крім негласних слідчих (розшукових), належать окремі слідчі (розшукові) дії й інші процесуальні дії, а саме: обшук (ч. 2 ст. 234 КПК); огляд житла чи іншого володіння особи за відсутності добровільної згоди особи, яка ним володіє (ч. 2 ст. 237 КПК); слідчий експеримент, що проводиться в житлі чи іншому володінні особи, за відсутності добровільної згоди особи, яка ним володіє (ч. 5 ст. 240 КПК); примусове відбирання біологічних зразків для експертизи (ч. 3 ст. 245 КПК); примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи (ч. 3 ст. 242, ч. 2 ст. 509 КПК) тощо.

Допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні

Допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні – новий інститут. Існування цього інституту є винятком із загального правила про безпосередність дослідження доказів, відповідно до якого суд повинен дослідити докази безпосередньо; не можуть бути визнані доказами відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження суду, крім випадків, передбачених КПК (ст. 23 КПК). Закон передбачає проведення допиту слідчим суддею тільки у виняткових випадках. До виняткових закон відносить такі випадки, коли є небезпека для життя та здоров'я свідка чи потерпілого, особа захворіла на тяжку хворобу, а також є інші обставини що можуть бути перешкодою для допиту в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань.

Клопотання про проведення допиту в судовому засіданні під час досудового розслідування може заявити сторона кримінального провадження слідчому судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

Обшук

Обшук - це слідча дія, що являє собою процесуальне примусове обстеження приміщень, місцевості, окремих осіб з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, зняття кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Юридичною підставою для проведення обшуку є ухвала слідчого судді. При необхідності провести обшук слідчий за погодженням з прокурором або особисто прокурор звертається з відповідним клопотанням до слідчого судді за місцем проведення досудового розслідування.

Огляд у житла чи іншого володіння

При необхідності провести огляд у житлі чи іншому володінні особи слідчий за погодженням з прокурором або особисто прокурор звертається з відповідним клопотанням до слідчого судді за місцем проведення досудового розслідування. Закон передбачає, що огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами КПК, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи, тому про вимоги закону щодо можливості проникнення до житла чи іншого володіння особи, легальне визначення понять «житло» та «інше володіння», про зміст клопотання слідчого чи прокурора до суду, порядок його розгляду та постановлення відповідної ухвали слідчого судді див. коментар до статей 233-236 КПК.

Слідчий експеримент, що проводиться в житлі чи іншому володінні особи

Слідчий експеримент, що проводиться в житлі чи іншому володінні особи, здійснюється лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, або прокурора, яке розглядається в порядку, передбаченому КПК, для розгляду клопотань про проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи.

Примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи

Якщо особа відмовляється від проведення медичної або психіатричної експертизи, її примусове залучення для проведення експертизи здійснюється за ухвалою слідчого судді, суду. Закон не вказує, відповідно до якої процедури вирішується питання про примусове залучення особи для проведення експертизи.

Порядок залучення експерта

У випадку, якщо слідчий чи прокурор відмовив стороні захисту у задоволенні клопотання про залучення експерта та проведення експертизи, сторона захисту має право порушити клопотання про залучення експерта перед слідчим суддею у порядку, передбаченому ст. 244 КПК. Такий механізм, встановлений законом, сприяє захисту прав та законних інтересів сторони захисту у кримінальному провадженні та забезпечує дотримання вимог такої загальної засади кримінального провадження, як змагальність, відповідно до якої сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених КПК (ч. 2 ст. 22).

Психіатрична експертиза

Оскільки проведення стаціонарної психіатричної експертизи вимагає тривалого спостереження за особою та дослідження її здоров'я, така особа має бути направлена до відповідного медичного закладу на строк до двох місяців.

Під час досудового розслідування особа направляється до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи за клопотанням сторони - ухвалою слідчого судді, а під час судового провадження - ухвалою суду.

ВИСНОВКИ З ДРУГОГО ПИТАННЯ:

Отже, до повноважень слідчого судді належить вирішення питань про проведення слідчих (розшукових) дій у визначених КПК України випадках: допиту свідка чи потерпілого в судовому засіданні, за клопотанням сторони кримінального провадження (ст. 225); обшуку житла чи іншого володіння особи (ч. 2 ст. 234); огляду житла чи іншого володіння особи (ч. 2 ст. 237); слідчого експерименту, що проводиться в житлі чи іншому володінні особи (ч. 5 ст. 240); примусового залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи (ч. 3 ст. 242); доручення проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам за клопотанням сторони захисту (ч. 3 ст. 243, ст. 244); примусового відбирання біологічних зразків для експертизи (ч. 3 ст. 245); направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи (ч. 2 ст. 509).

ВИСНОВКИ ДО ТЕМИ:

Отже, виходячи з вищевикладеного, можна дійти висновку що роль керівника органу досудового розслідування, прокурора та слідчого судді під час проведення слідчих(розшукових) дій дуже важлива, тому як вони здійснюють контроль та нагляд за дотриманням законності, прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Згідно п. 5 ч. 2 ст. 39 КПК України керівник органу досудового розслідування уповноважений погоджувати проведення слідчих (розшукових) дій та продовжувати строк їх проведення у випадках, передбачених цим Кодексом;

Відповідно до ст. 36 Кримінального процесуального кодексу України прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням уповноважений доручати слідчому, органу досудового розслідування, відповідним оперативним підрозділам проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а в необхідних випадках – особисто проводити слідчі (розшукові) дії в порядку, визначеному зазначеним Кодексом (п. 4 ч. 1 ст. 36 КПК України).

Слідчий суддя фактично у кримінальному провадженні виступає гарантом дотримання і захисту прав, свобод та інтересів підозрюваних і обвинувачених осіб. Перевага інституту слідчого судді полягає в тому, що він не належить до системи правоохоронних органів, які безпосередньо проводять розслідування, він є об'єктивною і незалежною, неупередженою фігурою, яка може приймати самостійні рішення, тому лише з дозволу та на підставі ухвали слідчого судді проводяться процесуальні дії, під час яких має місце суттєве тимчасове обмеження прав та інтересів осіб.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО ДАНОЇ ТЕМИ

Кращому засвоєнню теми сприятиме ознайомлення як із законодавчими актами: Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р.; Закон України від 02.07.2015 «Про Національну поліцію»; Закон України від 18 лютого 1992 року „Про оперативно-розшукову діяльність”; Закон України від 14.10.2014 «Про прокуратуру».

Особливу увагу необхідно приділити закону України «Про прокуратуру» та «Кримінальному процесуальному кодексу України». Оскільки відомчий контроль, прокурорський нагляд за додержанням законності та роль контрольних повноважень слідчого судді за наданням дозволу та законністю проведення окремих видів слідчих (розшукових) дій регулюється не тільки законами, а й відомчими нормативними актами, слід вивчити такі акти органів прокуратури; акти органів поліції, спільні акти прокуратури і вказаних органів.

ТЕМА № 4.
ЗАВДАННЯ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ ТА РОЛЬ
КОНТРОЛЬНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ СЛІДЧОГО СУДДІ ЗА НАДАННЯМ
ДОЗВОЛУ НА ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ НЕГЛАСНИХ
СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ
(2 години)

ПЛАН:

1. Поняття та завдання прокурорського нагляду під час надання дозволу на проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій **41**
2. Роль контрольних повноважень слідчого судді за наданням дозволу на проведення окремих видів негласних слідчих (розшукових) дій **46**
3. Підстави та порядок отримання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій **48**

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

- 1) Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року №4651-VI // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
- 2) Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. ; зі змін. і доповн. — К. : Атіка, 2012. — 68 с.
- 3) Про національну поліцію: Закон України Закон від 02.07.2015 № **580-VIII** (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379) Електронний ресурс . – режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
- 4) Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні , затверджена спільним наказом ГПУ, МВС, СБУ, АДПС, МФ, МЮ № 114/1042/516/1199/936/1687/5 від 16.11.2012
- 5) Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень: Наказ №700 від 14.08.2012 р. // Збірник нормативно-правових актів України, що регламентують окремі питання кримінального провадження: [упоряд. С.М. Алфьоров, С.М. Міщенко, В.І.Фаринник та ін.]; за заг. ред. В.І. Сліпченка. – Київ: АРТ-Дизайн, 2012. – С. 101.
- 6) Швидкий О.Г. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів при розслідуванні квартирних крадіжок: проблеми й перспективи // Науковий вісник Юрид. академії Мін-ва внутр. справ: Зб. наук. праць. – 2005. – Спец. випуск № 1 (23): Актуальні питання кримінально-правових наук.
- 7) Кримінальний процес в питаннях і відповідях: Загальна і Особлива частини: навч. посіб. /Л.Д. Удалова, В.В. Рожнова, Д.О. Савицький, О.Ю. Хабло.—3-тє вид., доповн. і переробл. — К.: Скіф, 2013, — 250 с
- 8) Долженков О.Ф. Взаємодія як чинник оптимізації правоохоронної діяльності / О.Ф. Долженков // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС. – 2002. - № 4. – С. 229-236.

9) Постанова ПВССУ «Про узагальнення судової практики розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження» № 4 від 07.02.2014 року // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14>

10) Сліпченко В.І. Заходи забезпечення кримінального провадження: процесуальний порядок, особливості та проблеми застосування під час досудового розслідування: методичні рекомендації. / В.І. Сліпченко. – Дніпропетровськ: ДДУВС. – 2014. – 82 с

11) Наказ МВС № 686 від 09.08.2012 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України»// [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1769-12>.

12) Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. — Х.: Одісей, 2013. — 1104 с.

13) Кримінальний процес в питаннях і відповідях: Загальна і Особлива частини: навч. посіб. /Л.Д. Удалова, В.В. Рожнова, Д.О. Савицький, О.Ю. Хабло.—3-тє вид., доповн. і переробл. — К.: Скіф, 2013, — 250 с.

14) Наказ МВС №696 від 09.08.2012 «Про затвердження Положення про порядок застосування електронних засобів контролю».

15) Актуальні проблеми застосування нового кримінального процесуального законодавства України та тенденції розвитку криміналістики на сучасному етапі: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 5 жовт. 2012 р.) / МВС України; Харк. нац. ун-т внутр. справ; Кримінологічна асоціація України. – Х.: ХНУВС, 2012.—410с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ:

Сформувати уявлення про поняття та завдання відомчого контролю, прокурорського нагляду під час надання дозволу на проведення окремих видів негласних слідчих (розшукових) дій. Визначити роль контрольних повноважень слідчого судді за наданням дозволу на проведення окремих видів негласних слідчих (розшукових) дій. Висвітлити підстави та порядок отримання дозволу на проведення нагласних слідчих (розшукових) дій.

ВСТУП

Право людини на захист свого життя і здоров'я, честі та гідності, своїх прав і свобод є основоположним. Згідно з п. 3 ст. 2 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, що було прийнято 16 грудня 1966 р. і ратифіковано Україною 19 жовтня 1973 р., кожна держава зобов'язана забезпечити будь-якій особі, що перебуває у межах її території та під її юрисдикцією, ефективний засіб правового захисту у випадку порушення її прав і свобод. Право на захист повинно бути забезпечено державою, її компетентними судовими, виконавчими чи законодавчими органами влади.

Відповідно до ст. 55 Конституції України права і свободи громадянина України захищаються судом.

Успішне виконання завдань стадії досудового розслідування залежить не тільки від професійної майстерності працівників органів розслідування та оперативних підрозділів, але й законодавчого врегулювання їх діяльності. В свою чергу швидке і якісно проведене розслідування є дійовим засобом у боротьбі зі злочинністю, втіленням в життя принципу невідворотності покарання за скоєне.

Адже тільки успішне завершення досудового розслідування є передумовою здійснення правосуддя, реалізації судом своїх виняткових повноважень щодо визнання особи винуватою чи невинуватою та можливості призначення їй покарання.

Вирішення зазначених вище питань здійснюється в ході пізнавальної діяльності, яка в кримінальному процесі іменується доказуванням і реалізується за допомогою спеціальних пізнавальних засобів. Порядок застосування таких засобів регламентується нормами кримінально-процесуального права. Перелік пізнавальних засобів і порядок їх здійснення є особливими на різних стадіях кримінального процесу.

Одним із різновидів кримінально-процесуальних дій, що мають пізнавальну спрямованість, і відносяться до основних засобів збирання і перевірки доказів є слідчі (розшукові) дії.

1. ПОНЯТТЯ ТА ЗАВДАННЯ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ ПІД ЧАС НАДАННЯ ДОЗВОЛУ НА ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.

Досудове розслідування кримінальних правопорушень різної складності здійснюється шляхом проведення слідчих (розшукових) або негласних слідчих (розшукових) дій (далі НСРД). Якщо правова природа слідчих (розшукових) дій (далі СРД) не визиває сумнівів, адже вони передбачені тільки в КПК України, то друга група дій має подвійний правовий характер і порядок їх проведення регулюються як КПК України, так і Законом України «Про ОРД». Розкриття сутності подвійних дій-заходів, їх класифікація та надання дозволу на їх проведення є новою науковою проблемою.

Запровадження у сферу кримінального судочинства інституту НСРД спрямовано на чітке визначення місця, ролі та меж свіввідношення оперативно – розшукової і процесуальної діяльності. Про необхідність чіткого розмежування та визначення ролі ОРД у кримінальному процесі України неодноразово наголошував у своїх рішеннях Європейський суд з прав людини.

Під НСРД, відповідно положень ч. 1 ст. 246 КПК України, слід визнавати різновид слідчих розшукових дій, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених законодавством. До таких випадків кримінально – процесуальний закон відносить обставини, передбачені в ст. 253 та ч. 3 ст.256 КПК України

Процесуальний порядок та особливості проведення НСРД регламентовано:

1. Главою 21 КПК України;
2. Відомчими наказами (частина яких має гриф секретності);

3. «Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» затверджена спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Міністерства фінансів України, АДПС України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5//

В практичній діяльності з метою тлумачення окремих положень інституту НСРД, визначених в КПК України та зазначеної Інструкції слід застосовувати інформативний лист ВССУ від 29.01.2013 р. № 223-158/0/4-13 «Про окремі питання здійснення слідчим суддею суду апеляційної інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні».

Важливу роль відіграє відомчий контроль та прокурорський нагляд під час надання дозволу на проведення НСРД. Спочатку розглянемо суть завдання і значення відомчого контролю. Законодавчо закріплено, що саме цей вид контролю покладається на *керівника органу досудового розслідування* (ст.39 КПК України). У загальноживаному значенні слово «контроль» використовують як перевірка, облік діяльності когось, чого-небудь, нагляд за кимось, чимось [1, 318]; державні або громадські заходи з нагляду, перевірки, обліку діяльності.

Аналізуючи статтю 39 КПК України, керівник досудового розслідування зобов'язаний організувати досудове розслідування та здійснювати відомчий контроль.

Із метою ефективного здійснення контролю він наділений правом:

1) визначати слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування, а у випадках здійснення досудового розслідування слідчою групою - визначати старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих;

2) відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування вмотивованою постановою за ініціативою прокурора або з власної ініціативи з наступним повідомленням прокурора та призначати іншого слідчого за наявності підстав, передбачених КПК України, для його відводу або у разі неефективного досудового розслідування;

3) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування, давати слідчому письмові вказівки, які не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора;

4) вживати заходів щодо усунення порушень вимог законодавства у випадку їх допущення слідчим;

5) погоджувати проведення слідчих (розшукових) дій та продовжувати строк їх проведення у випадках, передбачених КПК України;

6) здійснювати досудове розслідування, користуючись при цьому повноваженнями слідчого;

7) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України.

Отже, керівник досудового розслідування безпосередньо уповноважений погоджувати проведення слідчих (розшукових) дій та продовжувати строк їх проведення у випадках, передбачених КПК України.

Під загальним визначенням керівника досудового розслідування слід розуміти службову особу, призначену на посаду в порядку, передбаченому законодавством України, наділену організаційними та іншими повноваженнями відповідною посадовою інструкцією. Відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 3 КПК керівник органу досудового розслідування це начальник Головного слідчого управління, слідчого управління, відділу, відділення органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань та його заступники, які діють у межах своїх повноважень.

Керівник органу досудового розслідування має організаційні і контрольно-процесуальні повноваження. Організаційні повноваження керівника відповідного органу досудового розслідування визначаються відомчими нормативними актами. Так, наприклад, за відомчими нормативно-правовими актами МВС України передбачено, що начальник слідчого відділу (відділення) міськрайліноргану з метою організації досудового розслідування встановлює розпорядок роботи слідчого відділу (відділення), вимагає та контролює дотримання службової дисципліни, порушує в установленому порядку клопотання про заохочення працівників чи притягнення їх до дисциплінарної відповідальності; забезпечує своєчасний виїзд слідчих на місця подій за заявами і повідомленнями про злочини, які належать до підслідності слідчих органів внутрішніх справ, та якісну роботу з документування протиправних дій тощо.

Частина друга ст. 39 КПК України визначає процесуальні повноваження керівника органу досудового розслідування, які на відміну від наглядових процесуальних повноважень прокурора мають відомчий контрольно-процесуальний характер. Керівник органу досудового розслідування наділений повноваженнями ініціювати перед прокурором вищого рівня розгляд незгоди підпорядкованого слідчого із відмовою наглядаючого прокурора у погодженні клопотання до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих розшукових дій (див. коментар до ч. 3 ст. 40 КПК). Він також має повноваження звернутися до прокурора щодо продовження у разі необхідності строку проведення слідчим негласної (розшукової) слідчої дії (див. коментар до ч. 5 ст. 246 КПК).

Наступне питання, на якому зупинимося окремо, пов'язане із з'ясуванням поняття **«прокурорський нагляд»**. Це словосполучення походить від англійського public prosecutor supervision та розглядається як вид діяльності прокуратури, сутність його полягає у здійсненні нагляду за дотриманням і застосуванням законів; нагляд, який, відповідно до Конституції України та Закону України «Про прокуратуру», здійснюють Генеральний прокурор України і підпорядковані йому прокурори за дотриманням і правильним застосуванням законів; запроваджений Петром I у 1722 році з метою загальнодержавного нагляду інститут прокуратури, під час судової реформи 1864 року поширився і на сферу кримінального судочинства, у вигляді нагляду за провадженням слідства

Прокурорський нагляд в Україні – це передбачена Конституцією України та іншими законами України діяльність щодо здійснення нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях та при застосуванні інших заходів забезпечення кримінального провадження, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, додержанням прав і свобод людини і громадянина, а також за додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування їх посадовими і службовими особами. Згідно тлумачного словника, поняття «нагляд»— означає пильнувати, слідкувати за ким-, чим-небудь для контролю, забезпечення порядку тощо. Визначення наявних словників недостатньо чітко розмежують терміни «контроль» та «нагляд», тлумачення слів дається одне через одне. Це пов'язано з тим, що вони, по-перше, мають спільну природу виникнення — державна влада, а по-друге, відокремившись з державної влади, впродовж багатьох століть були її дієвими та нероздільними інструментами, і вже тільки із запровадженням поділу влади на три наявні гілки стали самостійними та невід'ємними інститутами механізму стримання і противаг. Тому, виходячи з граматичного та логічного способу тлумачення, неможливо погодитися з висловлення О.О. Іляшка, що «контроль» та «нагляд» використовуються як тотожні та взаємопов'язані поняття.

Насправді вони дійсно взаємопов'язані за своїм значенням, оскільки залучені до однієї сфери соціально-правового середовища, але зовсім не тотожні. Необхідно пам'ятати, що у кримінальному процесі соціально-правове середовище під впливом певних методів правового регулювання набуває форми кримінально- процесуального середовища, відповідно свого змістовного наповнення отримують такі поняття, як «контроль» та «нагляд». Прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, уповноважений згідно чинного законодавства, а саме у відповідності ст. 36 КПК України уповноважений:

- 1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбаченим КПК України;
- 2) мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування;
- 3) доручати органу досудового розслідування проведення досудового розслідування;
- 4) доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а в необхідних випадках - особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному КПК України;
- 5) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;
- 6) скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих;

7) ініціювати перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав, передбачених КПК України, для його відводу, або у випадку неефективного досудового розслідування;

8) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК України, у тому числі щодо закриття кримінального провадження та продовження строків досудового розслідування за наявності підстав, передбачених КПК України;

9) погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій у випадках, передбачених КПК України, чи самотійно подавати слідчому судді такі клопотання;

10) повідомляти особі про підозру;

11) пред'являти цивільний позов в інтересах держави та громадян, які через фізичний стан чи матеріальне становище, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самотійно захистити свої права, у порядку, передбаченому КПК України та законом;

12) затверджувати чи відмовляти у затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, вносити зміни до складеного слідчим обвинувального акта чи зазначених клопотань, самотійно складати обвинувальний акт чи зазначені клопотання;

13) звертатися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;

14) підтримувати державне обвинувачення в суді, відмовлятися від підтримання державного обвинувачення, змінювати його або висувати додаткове обвинувачення у порядку, встановленому КПК України;

15) погоджувати запит органу досудового розслідування про міжнародну правову допомогу, передання кримінального провадження або самотійно звертатися з таким клопотанням в порядку, встановленому КПК України;

16) доручати органу досудового розслідування виконання запиту (доручення) компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу або перейняття кримінального провадження, перевіряти повноту і законність проведення процесуальних дій, а також повноту, всебічність та об'єктивність розслідування у перейнятому кримінальному провадженні;

17) перевіряти перед направленням прокуророві вищого рівня документи органу досудового розслідування про видачу особи (екстрадицію), повертати їх відповідному органу з письмовими вказівками, якщо такі документи необґрунтовані або не відповідають вимогам міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, чи законам України;

18) доручати органам досудового розслідування проведення розшуку і затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення за межами України, виконання окремих процесуальних дій з метою видачі особи (екстрадиції) за запитом компетентного органу іноземної держави;

19) оскаржувати судові рішення в порядку, встановленому КПК України;

20) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України.

Отже, КПК України вперше в історії вітчизняної юриспруденції надає процесуальний статус спеціальним негласним заходам, спрямованим на пошук і фіксацію даних про підготовку й вчинення злочинів та осіб, які їх вчинили, визначаючи останні як негласні слідчі (розшукові) дії.

Чинний КПК України, враховуючи характер та обсяг повноважень прокурора щодо нагляду за додержанням законів при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій, виділяє основну ключову роль прокурора у забезпеченні законності під час проведення вказаних дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні. Як наслідок, збільшується і відповідальність прокурора щодо правових наслідків рішень, що приймаються у зв'язку із негласними слідчими (розшуковими) діями.

Відповідно і повноваження прокурора щодо забезпечення законності при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій, які визначаються не законом, а КПК України, мають процесуальний характер, є одним з напрямів нагляду за додержанням законів у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ

1. Наявність прокурорського нагляду та відомчого контролю розглядається як процесуальна можливість виправлення помилки на досудових стадіях кримінального судочинства.

2. Прокурорський нагляд та відомчий контроль виконують різні функції, поряд із загальними мають власні завдання, конкретні владні повноваження та предмет відання.

3. За своєю природою прокурорський нагляд та відомчий контроль несуть юридичну відповідальність за законність проведення всього досудового розслідування, а судовий контроль — за законність лише тих процесуальних та слідчих дій, проведення яких відбувається за згодою суду.

4. Рішення про проведення НСРД, слідчий і прокурор викладає в постанові, яка має відповідати вимогам ст. ст. 246, 251 КПК України.

5. Клопотання слідчого, прокурора слідчому судді про дозвіл на проведення НСРД повинне відповідати вимогам, зазначеним у ст. 248 КПК України, та матеріалам кримінального провадження

6. Співвідношення меж судового контролю, прокурорського нагляду та відомчого контролю можна зробити на підставі таких критеріїв: за часом здійснення (постійний та епізодичний); за обсягом вирішуваних питань (усі питання або окреме з них); за можливістю оскарження (до вищого керівництва або до іншого органу, враховуючи вид підпорядкованості).

2. РОЛЬ КОНТРОЛЬНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ СЛІДЧОГО СУДДІ ЗА НАДАнням ДОЗВОЛУ НА ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.

Для сприяння реалізації кримінально – процесуальних завдань, діючий КПК України вводить у сферу вітчизняного кримінального процесу нового процесуального *суб'єкта–слідчого суддю*, на якого покладає повноваження по здійсненню судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у

кримінальному провадженні (п.18 ч.1ст.3). На основі аналізу норм Глави 4 "Докази і доказування" можна стверджувати, що слідчий суддя є суб'єктом доказування, який уповноважений для встановлення наявності чи відсутності фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження, здійснювати оцінку доказів за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом.

За загальним правилом дозвіл на проведення практично всіх видів НСРД дає слідчий суддя - голова чи за його визначенням інший суддя апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування (ст. ст. 246,247 КПК України). Але виключно прокурор дає дозвіл на проведення такого виду НСРД, як контроль за вчиненням злочину (ч.4 ст. 247 КПК України).

Судовий контроль є гарантією дотримання законності під час проведення вказаних негласних слідчих (розшукових) дій. Про це констатують такі науковці, як М.І. Костін, М.А. Погорецький. Останній зазначає таке: "Важливим та дієвим засобом забезпечення законності проведення негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених ст. 260, 261, 263, 264, 267, 268, 271, 274 КПК України, є судовий контроль, який здійснює слідчий суддя, за рішенням якого проводяться зазначені дії (ст. 247, 248, 249, 250 КПК України)".

Слідчий суддя уповноважений приймати рішення про проведення таких негласних слідчих (розшукових) дій: 1) аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК); 2) накладення арешту на кореспонденцію (ч. 1 ст. 261 КПК); 3) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ч. 1 ст. 263 КПК); 4) зняття інформації з електронних інформаційних систем (ч. 1 ст. 264 КПК); 5) обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ч. 4 ст. 267 КПК); 6) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ч. 2 ст. 268 КПК); 7) спостереження за особою (ч. 2 ст. 269 КПК); 8) аудіо-, відеоконтроль місця (ч. 2 ст. 270 КПК); 9) негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ч. 2 ст. 274 КПК).

Слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії протягом шести годин з моменту його отримання. Розгляд клопотання здійснюється за участю особи, яка подала клопотання.

Постановлення слідчим суддею ухвали про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не перешкоджає повторному зверненню з новим клопотанням про надання такого дозволу (ст.248 КПК). Проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді можливе у виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII Особливої частини Кримінального кодексу України, у випадках, передбачених КПК України, за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора. У такому випадку прокурор зобов'язаний невідкладно після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді.

Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами ст. 248 КПК України.

Виконання будь-яких дій з проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинно бути негайно припинено, якщо слідчий суддя постановить ухвалу про відмову в наданні дозволу на проведення НСРД. Отримана внаслідок такої негласної слідчої (розшукової) дії інформація повинна бути знищена в порядку, передбаченому ст. 255 КПК України.

Слідчий суддя, вирішуючи питання, віднесені до його компетенції, приймає рішення у формі ухвал. Оскільки норма, яка б визначала загальні вимоги до ухвали слідчого судді відсутня, за аналогією повинні застосовуватись норми, що визначають зміст ухвали суду (ст. 372 КПК).

До забезпечення належних гарантій законності під час отримання дозволу та проведення НСРД слід віднести наступні положення НСРД:

1. Можливість проведення НСРД щодо вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. Крім випадків проведення зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем чи не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК України);

2. Проведення НСРД лише у тих випадках, коли відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб (вказані обставини мають бути підтверджені матеріалами кримінального провадження та належним чином обгрунтовані у відповідному клопотанні згідно з п. 7 ч. 2 ст. 248 КПК України). Обов'язок довести неможливість отримання таких відомостей іншим шляхом, ніж як у результаті НСРД, покладається на особу, яка заявляє клопотання про їх проведення;

3. Необхідність погодження клопотання слідчого про проведення НСРД з прокурором (ч. 3 ст. 246 КПК України);

4. Необхідність зазначення у постанові про прийняття рішення щодо проведення НСРД та у клопотанні до слідчого судді строків її проведення. Строк визначається залежно від виду конкретної дії, необхідності отримання відомостей одноразово чи протягом певного часу, у межах, визначених ст. ст. 246, 249 КПК України (п. 2.6 Інструкції).

ВИСНОВКИ З ДРУГОГО ПИТАННЯ:

За загальним правилом дозвіл на проведення практично всіх видів НСРД дає слідчий суддя - голова чи за його визначенням інший суддя апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування (ст. ст. 246, 247 КПК України). Але виключно прокурор дає дозвіл на проведення такого виду НСРД, як контроль за вчиненням злочину (ч. 4 ст. 247 КПК України).

Слідчий суддя, вирішуючи питання, віднесені до його компетенції, приймає рішення у формі ухвал.

3. ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК ОТРИМАННЯ ДОЗВОЛУ НА ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.

Відповідними нормами Глави 21 КПК України передбачено підстави,

умови та порядок проведення і використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій, аналогічно тому, як це визначено й для слідчих (розшукових) дій.

Законодавець не тільки надає процесуального статусу вказаним діям, а й визначає їх як різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України. При цьому негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Це підтверджує винятковий характер таких дій порівняно із іншими слідчими діями.

Негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені ст.ст. 260, 261, 262, 263, 264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 270, 271, 272, 274 зазначеного Кодексу, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів (ст. 246 КПК України).

Розгляд клопотань, який віднесено згідно з положеннями цієї Глави до повноважень слідчого судді, здійснюється головою чи за його призначенням іншим суддею Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва і Севастополя, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування.

Проводити негласні слідчі (розшукові) дії відповідно до ч. 6 ст. 246 КПК України має право слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням - уповноважені оперативні підрозділи органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України, органів Державної митної служби України. За рішенням слідчого чи прокурора до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть залучатися також інші особи.

Кодексом втілюється концептуальне положення про процесуальне керівництво прокурором усім досудовим провадженням, у тому числі й проведенням негласних слідчих (розшукових) дій, з його початку до завершення.

Так прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва, уповноважений доручати слідчому, органу досудового розслідування, відповідним оперативним підрозділам проведення у встановлений прокурором строк негласних слідчих (розшукових) дій, давати вказівки щодо їх проведення (ст. 36 КПК України).

Керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються у письмовій формі. Невиконання законних вказівок і доручень прокурора, наданих у порядку, передбаченому КПК України, щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій тягне за собою передбачену законом відповідальність (ч. 3 ст. 39, ч. 5 ст. 40 КПК України).

З огляду на зміст ст. 41 КПК України оперативні підрозділи органів

внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України, органів Державної митної служби України уповноважені здійснювати негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні саме за письмовим дорученням слідчого або прокурора.

Під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого, однак вони не мають права здійснювати негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні з власної ініціативи або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора. Доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом.

Згідно з КПК України прокурор, як і слідчий, або керівник органу досудового розслідування, самостійно приймає рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а у передбачених Кодексом випадках, коли рішення про їх проведення приймає слідчий суддя, складає відповідне клопотання до слідчого судді або погоджує таке клопотання слідчого. Вказане клопотання складається за необхідності проведення дій, що тимчасово обмежують конституційні права і свободи особи. Саме прокурор, якщо така негласна слідча (розшукова) дія проводиться у виняткових випадках, визначених Кодексом, до постановлення ухвали слідчого судді, зокрема, у разі встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України) або спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України), зобов'язаний невідкладно після початку її проведення звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді (ст. 250 КПК України).

Клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинно містити:

- найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;
- короткий виклад обставин злочину, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання;
- правову кваліфікацію злочину із зазначенням статті (частини статті) КК України;
- відомості про особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію;
- обставини, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні злочину;
- вид негласної слідчої (розшукової) дії та обґрунтування строку її проведення;
- обґрунтування неможливості отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в інший спосіб;
- відомості залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дають можливість унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо;
- обґрунтування можливості отримання під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії доказів, що самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або

встановлення осіб, які його вчинили.

До клопотання слідчого, прокурора додається витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в межах якого подається клопотання.

Слідчий суддя постановляє ухвалу про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо прокурор, слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що:

- вчинено злочин відповідної тяжкості;
- під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії можуть бути отримані докази, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які вчинили злочин.

Ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинна відповідати загальним вимогам досудових рішень, передбачених КПК України, а також містити відомості про:

- прокурора, слідчого, який звернувся з клопотанням;
- злочин, у зв'язку із досудовим розслідуванням якого постановляється ухвала;
- особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію;
- вид негласної слідчої (розшукової) дії та відомості залежно від виду негласної слідчої (розшукової) дії про ідентифікаційні ознаки, які дають можливість унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо;
- строк дії ухвали.

Постановлення слідчим суддею ухвали про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не перешкоджає повторному зверненню з новим клопотанням про надання такого дозволу.

Прокурор повинен довести під час розгляду клопотання слідчим суддею законність отриманої інформації, яка стала підставою для проведення цих заходів, що вчинений злочин є тяжким або особливо тяжким, а також, що під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії можуть бути отримані докази, які самостійно або в сукупності з іншими доказами мають суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які його вчинили.

КПК України прокурору фактично надано дозвільні повноваження щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій. Так, слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття ним рішення щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій та про отримані результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 246 КПК України).

Тобто прокурор, якщо не забороняє або не припиняє проведення негласних слідчих (розшукових) дій, фактично погоджується з обґрунтованістю їх проведення і несе відповідальність за порушення прав і законних інтересів осіб, допущених у зв'язку з їх проведенням.

Тільки прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням тяжкого або особливо тяжкого злочину, що готується або вчиняється, у формі контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупки, спеціального слідчого експерименту, імітування обстановки злочину (ст. 271 КПК України).

Прокурор у своєму рішенні про проведення контролю за вчиненням злочину зобов'язаний викласти обставини, які свідчать про відсутність під час вказаної дії провокування особи на вчинення злочину, та зазначити про застосування спеціальних імітаційних засобів. У подальшому дії прокурора під час підготовки та проведення відповідних заходів спрямовані саме на запобігання та припинення провокацій (підбурювань) особи на вчинення злочину з метою її подальшого викриття, впливу на поведінку особи, зокрема шляхом насильства, погроз, шантажу з метою вчинення злочину, який вона не вчинила б без сприяння цьому.

Прокурор зобов'язаний прийняти рішення про припинення подальшого проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо в цьому немає необхідності. Якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за рішенням прокурора, строк її проведення може бути продовжений прокурором до вісімнадцяти місяців. Якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за рішенням слідчого судді, а прокурор вважає, що її проведення необхідно продовжити, то слідчий, за погодженням з прокурором, або прокурор має право звернутися до слідчого судді з клопотанням про прийняття відповідної ухвали (ст. 249 КПК України).

Оскільки всі вказані вище рішення прокурора матимуть процесуальний характер, вони повинні оформлятися відповідною постановою.

Аналіз повноважень прокурора при проведенні окремих негласних слідчих (розшукових) дій свідчить, що прокурор вирішує завдання як щодо реалізації наглядової функції, спрямованої на забезпечення вимог закону і попередження можливих порушень конституційних прав і свобод громадян, так і щодо дотримання положень закону про фіксацію перебігу і результатів таких дій, збереження інформації, отриманої внаслідок їх проведення з подальшим її використанням для цілей кримінального провадження, у тому числі як докази для обвинувачення особи у вчиненні злочину під час судового розгляду.

Показовими є передбачені КПК України (ст. 252) підстави і порядок складання протоколів з додатками за результатами проведення будь-якої негласної слідчої (розшукової) дії, які не пізніше ніж через 24 години з моменту припинення вказаних дій повинні передаватись прокурору, а також, відповідно, обов'язок прокурора вживати заходи щодо збереження отриманих під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій речей і документів, які він планує використовувати у кримінальному провадженні.

Зазначена норма стосується і збереження інформації, отриманої внаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які тимчасово обмежують конституційні права і свободи особи, рішення щодо проведення яких приймає слідчий суддя за клопотанням слідчого, погодженого прокурором, або клопотанням прокурора. Однією з таких дій є втручання у приватне

спілкування, різновидами якого КПК України визначено аудіо -, відеоконтроль особи, арешт, огляд і виїмка кореспонденції, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, з електронних інформаційних систем. Якщо прокурор має намір використати під час судового розгляду як доказ інформацію, отриману внаслідок втручання у приватне спілкування або певний її фрагмент, він зобов'язаний забезпечити збереження всієї інформації або доручити слідчому забезпечити її збереження (ст.ст. 258, 259 КПК України).

Відповідно до ст.ст. 252, 256 КПК України фіксація ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим цих Кодексом. За результатами проведення негласної слідчої (розшукової) дії складається протокол, до якого за необхідності долучаються додатки. Відомості про осіб, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, у разі здійснення щодо них заходів безпеки, можуть зазначатися із забезпеченням конфіденційності даних про таких осіб у порядку, визначеному законодавством. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій може фіксуватися за допомогою технічних та інших засобів.

Протоколи щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо - або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені під час їх проведення речі і документи або їх копії можуть використовуватися в доказуванні на тих самих підставах, що й результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування.

Прокурор зобов'язаний повідомити про наявність у його розпорядженні речей або документів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, їх власнику, зацікавленому в їх поверненні, та з'ясувати, чи бажає він їх повернути. При цьому допустимість вказаних дій і час їх вчинення визначаються прокурором з урахуванням необхідності забезпечення прав і законних інтересів осіб, а також запобігання завданню шкоди для кримінального провадження.

Крім втручання у приватне спілкування, достатньо ефективними засобами отримання доказів щодо причетності особи до вчинення злочину, є проведення таких негласних слідчих (розшукових) дій, як обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України), аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України), негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України), а також використання конфіденційного співробітництва під час проведення вказаних дій (ст. 275 КПК України).

Протоколи щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені під час їх проведення речі і документи можуть використовуватись у доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового

розслідування (ст. 256 КПК України).

Відомості, речі та документи, отримані в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які прокурор не визнає необхідними для подальшого проведення досудового розслідування, повинні бути невідкладно знищені на підставі його рішення, крім випадків, передбачених КПК України. Знищення таких відомостей, речей та документів здійснюється під контролем прокурора (ст. 255 КПК України).

Особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим. Відповідне повідомлення про факт і результати таких дій повинні бути здійснені протягом дванадцяти місяців з дня їх припинення, але не пізніше звернення прокурора до суду з обвинувальним актом (ст. 253 КПК України).

У відповідних положеннях КПК України втілено стійку тенденцію останніх років щодо надання процесуального статусу підставам, порядку проведення і використанню результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні. Як наслідок, з об'єктивною необхідністю змінюється і процесуальний статус та наглядові повноваження прокурора як гаранта забезпечення законності та конституційних прав і свобод громадян під час проведення вказаних вище дій.

ВИСНОВКИ З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ

Згідно з КПК України прокурор, як і слідчий, або керівник органу досудового розслідування, самостійно приймає рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а у передбачених Кодексом випадках, коли рішення про їх проведення приймає слідчий суддя, складає відповідне клопотання до слідчого судді або погоджує таке клопотання слідчого. Вказане клопотання складається за необхідності проведення дій, що тимчасово обмежують конституційні права і свободи особи. Саме прокурор, якщо така негласна слідча (розшукова) дія проводиться у виняткових випадках, визначених Кодексом, до постановлення ухвали слідчого судді, зокрема, у разі встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України) або спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України), зобов'язаний невідкладно після початку її проведення звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді (ст. 250 КПК України).

ВИСНОВКИ ДО ТЕМИ

1. Наявність прокурорського нагляду розглядається як процесуальна можливість виправлення помилки на досудових стадіях кримінального судочинства. Прокурорський нагляд та відомчий контроль виконують різні функції, поряд із загальними мають власні завдання, конкретні владні повноваження та предмет відання.

2. За своєю природою прокурорський нагляд несе юридичну відповідальність за законність проведення всього досудового розслідування, а

судовий контроль — за законність лише тих процесуальних та слідчих дій, проведення яких відбувається за згодою суду.

3. Рішення про проведення НСРД, слідчий і прокурор викладає в постанові, яка має відповідати вимогам ст. ст. 246, 251 КПК України.

4. Клопотання слідчого, прокурора слідчому судді про дозвіл на проведення НСРД повинне відповідати вимогам, зазначеним у ст. 248 КПК України, та матеріалам кримінального провадження

5. Співвідношення меж судового контролю та прокурорського нагляду можна зробити на підставі таких критеріїв: за часом здійснення (постійний та епізодичний); за обсягом вирішуваних питань (усі питання або окреме з них); за можливістю оскарження (до вищого керівництва або до іншого органу, враховуючи вид підпорядкованості).

6. За загальним правилом дозвіл на проведення практично всіх видів НСРД дає слідчий суддя - голова чи за його визначенням інший суддя апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування (ст. ст. 246, 247 КПК України). Але виключно прокурор дає дозвіл на проведення такого виду НСРД, як контроль за вчиненням злочину (ч.4 ст. 247 КПК України).

7. Слідчий суддя, вирішуючи питання, віднесені до його компетенції, приймає рішення у формі ухвал. Згідно з КПК України прокурор, як і слідчий, або керівник органу досудового розслідування, самостійно приймає рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а у передбачених Кодексом випадках, коли рішення про їх проведення приймає слідчий суддя, складає відповідне клопотання до слідчого судді або погоджує таке клопотання слідчого. Вказане клопотання складається за необхідності проведення дій, що тимчасово обмежують конституційні права і свободи особи. Саме прокурор, якщо така негласна слідча (розшукова) дія проводиться у виняткових випадках, визначених Кодексом, до постановлення ухвали слідчого судді, зокрема, у разі встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України) або спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України), зобов'язаний невідкладно після початку її проведення звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді (ст. 250 КПК України).

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО ДАНОЇ ТЕМИ

Кращому засвоєнню теми сприятиме ознайомлення як із законодавчими актами: Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р.; Закон України від 02.07.2015 «Про Національну поліцію»; Закон України від 18 лютого 1992 року „Про оперативно-розшукову діяльність”; Закон України від 14.10.2014 «Про прокуратуру».

ТЕМА № 5
ФОРМИ ТА ВИДИ ОСКАРЖЕННЯ ДІЙ, РІШЕНЬ ЧИ
БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО. ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД І
СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ПІД ЧАС ДОТРИМАННЯ РОЗУМНИХ СТРОКІВ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ
(2 ГОДИНИ)

ПЛАН ЛЕКЦІЙ:

1. Форми та види оскарження дій, рішень чи бездіяльності слідчого	59
2. Прокурорський нагляд і судовий контроль за дотриманням розумних строків кримінального провадження	61

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процес України: Навч. посіб. / за ред. А. В. Молдован, С.М. Мельник. – К.: Центр учбової літератури: 2013. – 376 с.
2. Кримінальний процес України: підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило - Х: Право, 2013. – 824 с.
3. Збірка інформаційних матеріалів, які регулюють окремі питання кримінального провадження в Україні: [упоряд. С.М. Алфьоров, С.М. Міщенко та інш.]; за заг. ред. В.І. Сліпченка. - К.: «Хай-Тек Прес».2013.—580 с.
4. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (Загальна частина) / Рожнова В.В., Савицький Д.О., Конюшенко Я.Ю. та ін. – К.: НАВС, 2012. – 280 с.
5. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (Особлива частина) / Хабло О.Ю., Степанов О.С., Климчук М.П. та ін. – К.: НАВС, 2012. – 200 с.
6. Збірник взірців процесуальних документів та коментарі до них: [С.М. Алфьоров, С.М. Міщенко, О.Ю. Татаров, В.І.Фаринник та ін.]; за заг. ред. В.І. Сліпченка. – Київ: ТОВ «АРТ-Дизайн», 2012. – 196 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. — Х.: Право, 2012. — Т. 1. — 768 с., Т. 2. — 664 с.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. - К.: Видавництво «Юстиніан», 2012. — 1224 с.
9. Васильев Л.М. Процессуальные сроки в советском уголовном судопроизводстве: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. — М., 1972. – 307 с.
10. Волинець А. Порухення строків судового розгляду: хто винен?: юридические статьи // Юридичний журнал, 2007. -№ 2. - С. 129-131
11. Гловюк І.В. Право на доступ до правосуддя та оскарження до суду процесуальних рішень органу дізнання, слідчого, прокурора на досудових стадіях кримінального процесу // Боротьба зі злочинністю та права людини : Збірка наукових статей. - Одеса, 2006. - С. 105-108
12. Годунов Н. Сроки в уголовном судопроизводстве и их исчисление // Советская юстиция. – 1975. – № 15. – С. 7–8.

13. Жуковский В.М. Проблема времени и своевременности в советском уголовном процессе: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Свердлов. юрид. ин-т им. Р.А. Руденко. – Свердловск, 1989. – 19 с.

14. Заїка С.О. Основні положення міжнародно-правових документів з питань кримінально-процесуальних строків // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 6. – С. 128–132.

15. Заїка С.О. Основні причини порушення кримінально-процесуальних строків при провадженні досудового розслідування // Правове забезпечення взаємодії оперативних підрозділів та слідчих апаратів у розкритті та розслідуванні злочинів: Тези доп. – К.: Нац. акад. внутр. справ України. – 2005. – Ч.2. – С. 120–121.

16. Заїка С.О. Поняття та значення строків у кримінальному процесі // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 7. – С. 125–129.

17. Заїка С.О. Щодо “розумності” строків провадження судочинства у радянському та національному кримінально-процесуальному законодавстві” // Проблеми пенітенціарної теорії і практики: Щорічний бюлетень Київського інституту внутрішніх справ / Редкол.: О.Ф. Штанько (голов. ред.) та ін. – К.: КІВС, 2004. – С. 217–223.

18. Калиновський О.В. Правове забезпечення права на оскарження дій та рішень органів досудового слідства у кримінально-процесуальному законодавстві України // Право і суспільство. - 2007. - № 4. - С. 19-21.

19. Клочков В. Прокурорський нагляд за додержанням строків утримання під вартою // Прокуратура. Людина. Держава. -2004.-Ст.8. - С. 57-64

20. Колоколов Н. А. Продление срока содержания под стражей // Уголовный процесс. -2007. -N 9.-С. 22-34.

21. Коментар до Конституції України. — К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 1996. — 376 с.

22. Лобойко Л.М. «Розумність» строків у кримінальному процесі / Л.М. Лобойко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. – 2008. – №4 (40). – С. 248-257.

23. Ломоносов О.І. Процесуальний контроль керівника слідчого підрозділу та судовий контроль на досудовому слідстві/ О. І. Ломоносов // Вісник Запорізького юридичного інституту : Науково-практичний збірник : Запорізький юридичний інститут, 2006. - Вип. №1. - С. 220-228.

24. Маляренко В.Т. Щодо строків кримінального процесу // Право України. – 2000. – № 1. – С. 16-23.

25. Маляренко В.Т., Пилипчук П.П. Про межі судового контролю за додержанням прав і свобод людини в стадії попереднього розслідування кримінальної справи // Вісник Верховного Суду України. – 2001. – № 2. – С. 39–43.

26. Мацьків Г. Дотримання процесуальних строків при обранні та продовженні запобіжного заходу у вигляді взяття під варту підозрюваного та обвинуваченого // Підприємництво, господарство, право . -2005. -№6. - С. 139-143.

27. Павлюкова Т. Строки оскарження дій і рішень слідчого // Підприємництво, господарство, право . -2005. -№9. - С. 151-153.

28. Рыжих А.Н. Сроки осуществления судом контрольных полномочий на досудебных стадиях уголовного процесса // Российский судья : Научно-практическое и информационное издание. - 2007. - № 6. - С. 18-22.

29. Ткачук О.С. Судовий контроль за слідчими та оперативно-розшуковими діями // Вісник Верховного Суду України. - 2008. - № 3. - С. 35-38.

30. Федотова Г.В. Правові засоби, форми та предмет оскарження дій, рішень і бездіяльності міліції як органу дізнання // Вісник Запорізького юридичного інституту : Науково-практичний збірник / МВС України. ЗЮІ ДДУВС. - Запоріжжя : ЗЮІ ДДУВС, 2007. - Вип. № 1 (39). - С. 231-237.

31. Фомін С.Б. Строки у кримінальному судочинстві: поняття, класифікація та функціональне призначення: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Націон. юрид. академія ім. Я. Мудрого. – Х., 2003. – 207 с.

32. Хитра А.Я. Оскарження дій та рішень у кримінальному процесі // Проблеми забезпечення конституційних прав громадянина в кримінальному судочинстві : Матеріали науково-практичної конф. (26 жовтня 2007 р.). - Львів, 2008. - С. 222-227.

32. Черненко. А.П. Роль прокурорського нагляду за своєчасністю та законністю провадження слідчих дій // Актуальні проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства : Матеріали круглого столу (25 травня 2007 р.). - Дніпропетровськ, 2007. - С. 11-13.

33. Шевчук С.В. Захист права на додержання розумних строків судового провадження: європейський досвід та українські реалії / С.В. Шевчук // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 8. – С. 31-36.

34. Щодо перевищення розумних строків розгляду справ: Лист Верховного Суду України головам апеляційних судів від 25 січня 2006 року № 1-5/45 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.helsinki.org.ua/index.php?id=1156767868>.

МЕТА ЛЕКЦІЇ:

Метою лекції є розкриття сутності форм та видів оскарження дій, рішень чи бездіяльності слідчого, а також особливостей прокурорського нагляду і судового контролю за дотриманням розумних строків кримінального провадження.

ВСТУП

Право людини на захист свого життя і здоров'я, честі та гідності, своїх прав і свобод є основоположним. Згідно з п. 3 ст. 2 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, що було прийнято 16 грудня 1966 р. і ратифіковано Україною 19 жовтня 1973 р., кожна держава зобов'язана забезпечити будь-якій особі, що перебуває у межах її території та під її юрисдикцією, ефективний засіб правового захисту у випадку порушення її прав і свобод. Право на захист повинно бути забезпечено державою, її компетентними судовими, виконавчими чи законодавчими органами влади.

Ступінь захищеності особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників

кримінального провадження залежить від законного уможливлення оскарження дій, рішень та бездіяльності суб'єктів кримінального провадження. Не є виключенням слідчий як службова особа органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК, здійснювати великий обсяг кримінальної процесуальної діяльності щодо досудового розслідування кримінальних правопорушень. Саме тому у першому питанні будемо вести мову про форми та види оскарження дій, рішень чи бездіяльності слідчого.

Друге питання лекції буде присвячене розкриттю особливостей прокурорського нагляду і судового контролю за дотриманням розумних строків кримінального провадження. Забезпечення виконання останніх є важливим завданням для державних органів України після ратифікації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, нормативні положення статті 6 якої закріплюють право кожного на справедливий і відкритий розгляд кримінального обвинувачення упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом.

1. ФОРМИ ТА ВИДИ ОСКАРЖЕННЯ ДІЙ, РІШЕНЬ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО

На досудовому провадженні можуть бути оскаржені такі **види рішень, дій чи бездіяльності слідчого:**

1) бездіяльність слідчого, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неповерненні тимчасово вилученого майна, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК строк, - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, володільцем тимчасово вилученого майна;

2) рішення слідчого про зупинення досудового розслідування - потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником;

3) рішення слідчого про закриття кримінального провадження - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником;

4) рішення слідчого про відмову у визнанні потерпілим - особою, якій відмовлено у визнанні потерпілою;

5) рішення, дії чи бездіяльність слідчого при застосуванні заходів безпеки - особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом;

б) рішення слідчого про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій - особою, якій відмовлено у задоволенні клопотання, її представником, законним представником чи захисником;

8) рішення слідчого про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 КПК, -

підозрюваним, його захисником чи законним представником, потерпілим, його представником чи законним представником.

Скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого можуть бути подані особою протягом десяти днів з моменту прийняття рішення, вчинення дії або бездіяльності. Якщо рішення слідчого оформлюється постановою, строк подання скарги починається з дня отримання особою її копії.

Відповідно до статті 304 КПК скарга повертається, якщо:

- 1) скаргу подала особа, яка немає права подавати скаргу;
- 2) скарга не підлягає розгляду в цьому суді;
- 3) скарга подана після закінчення строку, передбаченого КПК, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або слідчий суддя за заявою особи не знайде підстав для його поновлення (стаття 304).

Копія ухвали про повернення скарги невідкладно надсилається особі, яка її подала, разом із скаргою та усіма доданими до неї матеріалами. Слідчий суддя, суд відмовляє у відкритті провадження лише у разі, якщо скарга подана на рішення, дію чи бездіяльність слідчого, що не підлягає оскарженню.

Копія ухвали про відмову у відкритті провадження невідкладно надсилається особі, яка подала скаргу, разом із скаргою та усіма доданими до неї матеріалами. Ухвала про повернення скарги або відмову у відкритті провадження може бути оскаржена в апеляційному порядку. Повернення скарги не позбавляє права повторного звернення до слідчого судді, суду в порядку, передбаченому КПК.

Подання скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого під час досудового розслідування передбачає такі правові наслідки:

1. Подання скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого під час досудового розслідування не зупиняє виконання рішення чи дію слідчого.
2. Слідчий може самостійно скасувати рішення, передбачені КПК, припинити дію чи бездіяльність, які оскаржуються, що тягне за собою закриття провадження за скаргою.

Форма (або порядок) розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого під час досудового розслідування полягає у наступному:

1. Скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого розглядаються слідчим суддею місцевого суду згідно з правилами судового розгляду, передбаченими КПК.

2. Скарги на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування розглядаються не пізніше сімдесяти двох годин з моменту надходження відповідної скарги, крім скарг на рішення про закриття кримінального провадження, які розглядаються не пізніше п'яти днів з моменту надходження скарги.

3. Розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування здійснюється за обов'язкової участі особи, яка подала скаргу, чи її захисника, представника та слідчого, рішення, дії чи бездіяльність яких оскаржується. Відсутність слідчого не є перешкодою для розгляду скарги (стаття 304 КПК).

За результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого постановляється ухвала згідно з правилами КПК. **Ухвала слідчого судді за**

результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування може бути про:

- 1) скасування рішення слідчого;
- 2) зобов'язання припинити дію;
- 3) зобов'язання вчинити певну дію;
- 4) відмову у задоволенні скарги.

Ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дію чи бездіяльність слідчого не може бути оскаржена, окрім ухвали про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Отже, у першому питанні ми розглянули різні форми та види оскарження дій, рішень чи бездіяльності слідчого. Наявність останніх уможливорює ефективний захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

2. ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД І СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДОТРИМАННЯМ РОЗУМНИХ СТРОКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Процесуальні строки - це встановлені законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею або судом проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії (стаття 113 КПК).

Будь-яка процесуальна дія або сукупність дій під час кримінального провадження мають бути виконані без невиправданої затримки і в будь-якому разі не пізніше граничного строку, визначеного відповідним положенням КПК.

Неабиякого значення щодо дотримання процесуальних строків мають правила обчислення останніх. Відповідно до статті 115 строки, встановлені КПК, обчислюються годинами, днями і місяцями. Строки можуть визначатися вказівкою на подію.

Залежно від параметрів обчислення КПК встановлює такі особливості:

- 1) при обчисленні строку годинами строк закінчується в останню хвилину останньої години;
- 2) при обчисленні строку днями строк закінчується о двадцять четвертій годині останнього дня строку;
- 3) при обчисленні строків місяцями строк закінчується у відповідне число останнього місяця. Якщо закінчення строку, який обчислюється місяцями, припадає на той місяць, який не має відповідного числа, то строк закінчується в останній день цього місяця.

4) при обчисленні строків днями та місяцями не береться до уваги той день, від якого починається строк, за винятком строків тримання під вартою, проведення стаціонарної психіатричної експертизи, до яких зараховується неробочий час та які обчислюються з моменту фактичного затримання, взяття під варту чи поміщення до відповідного медичного закладу.

Якщо відповідну дію належить вчинити в суді або в органах досудового розслідування, то строк закінчується у встановлений час закінчення робочого дня в цих установах.

5) при обчисленні процесуального строку в нього включаються вихідні і святкові дні, а при обчисленні строку годинами - і неробочий час. Якщо закінчення строку, який обчислюється днями або місяцями, припадає на неробочий день, останнім днем цього строку вважається наступний за ним робочий день, за винятком обчислення строків тримання під вартою та перебування в медичному закладі під час проведення стаціонарної психіатричної експертизи.

Процесуальні дії мають виконуватися у встановлені КПК строки. Строк не вважається пропущеним, якщо скаргу або інший документ здано до закінчення строку на пошту або передано особі, уповноваженій їх прийняти, а для осіб, які тримаються під вартою або перебувають у медичному чи психіатричному стаціонарі, спеціальній навчально-виховній установі, - якщо скаргу або інший документ подано службовій особі відповідної установи до закінчення строку.

Також необхідно враховувати наступні особливості щодо поновлення процесуального строку:

1. Пропущений із поважних причин строк повинен бути поновлений за клопотанням заінтересованої особи ухвалою слідчого судді, суду.

2. Ухвала слідчого судді, суду про поновлення чи відмову в поновленні процесуального строку може бути оскаржена в порядку, передбаченому КПК.

3. Подання клопотання заінтересованою особою про поновлення пропущеного строку не припиняє виконання рішення, оскарженого з пропущенням строку.

Під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки.

Розумними вважаються **строки**, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Розумні строки не можуть перевищувати передбачені КПК строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень (стаття 28 КПК).

Критеріями для визначення розумності строків кримінального провадження є:

1) складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо;

2) поведінка учасників кримінального провадження;

3) спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень.

Проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор, слідчий суддя (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції), а судового провадження - суд.

Проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор, слідчий суддя (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції), а судового провадження - суд.

Для забезпечення виконання сторонами кримінального провадження вимог розумного строку слідчий суддя, суд має право встановлювати процесуальні строки у межах граничного строку, передбаченого КПК, з урахуванням обставин, встановлених під час відповідного кримінального провадження.

Будь-які строки, що встановлюються прокурором, слідчим суддею або судом, не можуть перевищувати меж граничного строку, передбаченого КПК, та мають бути такими, що дають достатньо часу для вчинення відповідних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень та не перешкоджають реалізації права на захист.

Прикладом прокурорського нагляду за дотриманням розумних строків кримінального провадження є встановлення процедури продовження строків кримінального провадження. Згідно з статтею 294 КПК приймає рішення про продовження строку кримінального провадження прокурор певного рівня. Залежно від складності кримінального провадження рішення приймається: 1) до трьох місяців - районним (міським) або іншим прирівняним до нього прокурором; 2) до шести місяців - прокурором Автономної Республіки Крим, прокурором області, міст Києва і Севастополя чи прирівняним до них прокурором або їх заступниками; 3) до дванадцяти місяців - Генеральним прокурором України чи його заступниками.

Строк досудового розслідування злочину може бути продовжений до трьох місяців, якщо його неможливо закінчити внаслідок складності провадження, до шести місяців - внаслідок особливої складності провадження, до дванадцяти місяців - внаслідок виняткової складності провадження.

Відповідно до статті 296 КПК прокурор задовольняє клопотання та продовжує строк досудового розслідування, якщо переконується, що додатковий строк необхідний для отримання доказів, які можуть бути використані під час судового розгляду, або для проведення чи завершення проведення експертизи, за умови що ці дії не могли бути здійснені чи завершені раніше з об'єктивних причин.

Якщо прокурор задовольняє клопотання слідчого, прокурора, він визначає новий строк досудового розслідування. Прокурор зобов'язаний визначити найкоротший строк, достатній для потреб досудового розслідування. Іншими словами, прокурор має визначити розумний строк для завершення досудового кримінального провадження.

У разі необхідності прокурор перед спливом продовженого строку може повторно звернутися з клопотанням про продовження строку досудового розслідування у межах строків, встановлених КПК.

Під час кримінального провадження відповідно до статті 308 КПК може бути **оскаржене недотримання розумних строків.**

Підозрюваний, обвинувачений, потерпілий мають право оскаржити прокурору вищого рівня недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування.

Прокурор вищого рівня зобов'язаний розглянути скаргу протягом трьох днів після її подання і в разі наявності підстав для її задоволення надати відповідному прокурору обов'язкові для виконання вказівки щодо строків вчинення певних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень. Особа, яка подала скаргу, невідкладно письмово повідомляється про результати її розгляду.

Службові особи, винні в недотриманні розумних строків, можуть бути притягнуті до відповідальності, встановленої законом.

Окрім прокурора, недотримання розумних строків кримінального провадження може бути оскаржене у суд відповідно до статті 55 Конституції України. Згідно з положеннями останньої кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Разом з українськими судами, судовий контроль за дотриманням розумних строків кримінального провадження здійснює Європейський суд з прав людини. Яскравим прикладом судового контролю за дотриманням розумних строків у кримінальному судочинстві України є рішення Європейського суду з прав людини «Меріт проти України» (2004 року). Відповідно до наведеного рішення Європейський суд з прав людини визнав порушення Україною п.1 статті 6 Конвенції з прав людини і основоположних свобод. Свою позицію Суд аргументував наступним.

Суд вважає, що міркування Уряду стосовно оцінювання тривалості провадження не відповідає прецедентному праву Суду (див. «Кудла проти Польщі» [GC], № 30210/96, п. 124, *ECHR* 2000-XI). Суд нагадує, що у кримінальних справах перебіг «розумного строку», про який ідеться в пункті 1 статті 6 Конвенції, починається з моменту, коли особу «обвинувачено»; це може трапитися до того, як справа надійшла до суду першої інстанції (див., наприклад, згадуване рішення у справі «Девеєр проти Бельгії», с. 22, п. 42), тобто з дня арешту, дати, коли особу, про яку йдеться, було офіційно повідомлено, що його буде обвинувачено, чи з дати, коли розпочалося досудове слідство (див. рішення у справі «Вемгофф проти Німеччини» (*Wemhoff v. Germany*) від 27 червня 1968 року, серія А, № 7, с. 26–27, п. 19; рішення у справі «Ноймайстер проти Австрії» (*Neumeister v. Austria*), ухвалене того самого дня, серія А, № 8, с.41, п. 18, та рішення у справі «Рінгайзен проти Австрії» (*Ringelsen v. Austria*), від 16 липня 1971 року, серія А, № 13, с. 45, п. 110). «Обвинувачення» для цілей пункту 1 статті 6 може бути визначено як

«офіційне повідомлення особі компетентним органом, в якому стверджується, що вона вчинила злочин», визначення, яке також відповідає перевірці того, чи «на становище підозрюваного це значно вплинуло» (див. згадуване вище рішення у справі «Девеєр проти Бельгії», с. 24, п. 46; рішення у справі «Фоті та інші проти Італії» (*Foti and Others v. Italy*) від 10 грудня 1982 року, серія А, № 56, п. 52). Що стосується закінчення «строку», в кримінальних справах період, на який поширюється дія пункту 1 статті 6, охоплює все провадження, про яке йдеться, включаючи апеляційне провадження (див. рішення у справі «Кеніг проти Німеччини» (*Konig v. Germany*) від 28 червня 1978 року, серія А, № 27, с. 33, п. 98).

Суд зауважує, що перебіг строку, який має братися до уваги, почався 28 січня 1998 року, коли заявника було затримано за підозрою у вчиненні злочину, тобто тоді, коли почалося слідство, яке значно вплинуло на становище заявника. Це провадження все ще триває, хоча минуло понад шість років.

Згідно з прецедентним правом Суду, розумність тривалості провадження у справі має оцінюватися у світлі конкретних обставин справи та з урахуванням критеріїв, закріплених у практиці Суду, зокрема складності справи та поведінки заявника і державних органів, що розглядають справу (див., серед інших авторитетних джерел, рішення у справі «Пелісьє і Сассі проти Франції» (*Pelissier and Sassi v. France*) [GC], № 25444/94, п. 67, *ECHR* 1999-II; та рішення у справі «Філіс проти Греції» (№ 2) (*Philis v. Greece*) (no. 2) від 27 червня 1997 року, *ECHR* 1997-IV, с. 1083, п. 35).

Суд зазначає, що в розгляді справи проти заявника брали участь дві судові інстанції, а саме - Ленінський районний суд м. Чернівці та Чернівецький обласний суд. Рішеннями обох судів, постановленими в 1999 році, справу було направлено на додаткове розслідування. Суд вважає, що були значні затримки в розслідуванні справи, які не можна виправдати неможливістю притягнення пані Льодянової до суду, незважаючи на твердження Уряду з цього приводу. Суд зауважує, що, згідно зі статтею 206 КПК, на яку посилається Уряд, вона була однією з підозрюваних у справі, і провадження проти неї можна було відокремити від кримінальної справи проти заявника і призупинити провадження проти неї. Уряд не надав жодного вірогідного пояснення, чому цього не було зроблено.

Суд зазначає, що заявника можна вважати відповідальним за деякі незначні затримки у провадженні, такі як періоди з 10 по 30 жовтня 1998 року та з 29 грудня 1998 року по 28 січня 1999 року, коли він ознайомлювався з матеріалами справи. Проте ця затримка була пов'язана з тим, що заявник здійснював своє право згідно з національним законодавством. Щодо затримки, спричиненої неподанням до Ленінського районного суду м. Чернівці з вересня 1999 року по 17 січня 2000 року акціонерним товариством *JDE* скарг з вимогою повернути майно і документи, Суд визнає, що цей період не позначився на кримінальному провадженні проти заявника. В будь-якому разі Суд не може виправдати тривалість періодів бездіяльності між прийняттям рішення Ленінського районного суду м. Чернівці від 29 червня 1999 року і проведенням слідчих дій прокуратури (19 вересня 2000 року) та подальшою бездіяльністю з 19 вересня 2000 року до теперішнього моменту. Певна річ, не може Суд

виправдати і загальну тривалість провадження у справі заявника (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Портінгтон проти Греції» (*Portington v. Greece*) від 23 вересня 1998 року, *Reports*, 1998-VI, с.2632, п. 29, та рішення у справі «Зана проти Туреччини» (*Zana v. Turkey*) від 25 листопада 1997 року, *Reports* 1997-VII, с. 2552, п. 79).

Не є відповіддю на скаргу заявника твердження, що призупинення кримінального провадження не мало негативного впливу на його права, бо він міг вільно пересуватися й обирати місце проживання і був лише зобов'язаний з'являтися на виклик суду чи слідчого органу. Слід зазначити, що заявник все ще живе у стані невизначеності стосовно долі кримінальної справи проти нього.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО ПИТАННЯ

Встановлення прокурорського нагляду і судового контролю за дотриманням розумних строків кримінального провадження є важливою гарантією виконання завдань кримінального провадження у частині забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування.

ВИСНОВКИ ДО ТЕМИ

1. Форми та види оскарження дій, рішень чи бездіяльності слідчого уможливають ефективний захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

2. Процесуальними строками є встановлені законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею або судом проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії.

3. Розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Розумні строки не можуть перевищувати передбачені КПК строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень.

Критеріями для визначення розумності строків кримінального провадження є: 1) складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо; 2) поведінка учасників кримінального провадження; 3) спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень.

4. Окрім прокурора, недотримання розумних строків кримінального провадження може бути оскаржене у суд відповідно до статті 55 Конституції України. Згідно з положеннями останньої кожному гарантується право на

оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

5. Встановлення прокурорського нагляду і судового контролю за дотриманням розумних строків кримінального провадження є важливою гарантією виконання завдань кримінального провадження у частині забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ

Під час вивчення даної теми рекомендується особливу увагу звернути на питання щодо порядку оскарження рішень, форми та види оскарження дій, рішень чи бездіяльності слідчого. Необхідно звернути увагу на питання дотримання процесуальних строків при вирішенні питань щодо оскарження рішень та з'ясувати наслідки недотримання розумних строків кримінального провадження.